

29251

Вид. в ч/з 4

НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ОСВІТИ УСРР

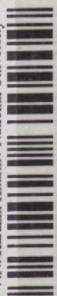
УКРАЇНСЬКИЙ П Р А В О П И С

ДЕРЖАВНЕ
ВИДАВНИЦТВО „РАДЯНСЬКА ШКОЛА“
ХАРКІВ · 1934 · КИЇВ

Ціна 50 коп.
Оправа 75 коп.

1557

V.N. Karazin Kharkiv National University

00528246

9

98127

НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ОСВІТИ УСРР

УКРАЇНСЬКИЙ П РА В О П И С

ДРУГЕ ВИДАННЯ

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВ.

БІБЛІОТЕКА

№ 11934

✓ 45

№ 29251
1920/34 р.

ВИДАВНИЦТВО „РАДЯНСЬКА ШКОЛА”
ХАРКІВ • 1934 • КИЇВ

85

Перевірено
ШБ. 1938

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВ.
БІБЛІОТЕКА
29251/У.

58

Бібліографічний опис цього
видання вміщено в „Літо-
пису Українського Друку“,
„Картковому репертуарі“ та
інших покажчиках Українсь-
кої Книжкової Палати

Редактор А. Хвиля. Літредактор Г. Левченко. Тех-
кер Кругляков. Коректор З. Іоффе.

Друковано з матриць друкарні ім. Г. І. Петров-
ського, Харків.

Здано до складання 20/І. Підписано до друку 25/І.
Уповн. Головліту № 7825 (86). З. № 152. Вид. 86.
Тир. 50 т. Папір 62 × 94¹/₁₆. Друкованих арк 6,
паперових 8. Знаків в паперов. арк. 104.000.

6-та друкарня УПП ДВОУ, Київ, Сінний май-
дан, 14.

ПОСТАНОВА НАРОДНОГО КОМІСАРА ОСВІТИ УСРР

від 5-го вересня 1933 р.

Про „Український правопис“

„Український правопис“, затверджений М. Скрипником 6-го вересня 1928 року, був скерований на штучний відрив української мови від тої мови, що нею говорять багатомільйонні маси українських робітників та селян, на штучний відрив української мови від мови російської. Правописна комісія на чолі з М. Скрипником провела націоналістичну лінію в побудові, в літературному оформленні правопису.

6-го квітня 1933 року наказом нового керівництва Наркомосу України було організовано комісію під головуванням т. А. Хвилі для перевірки роботи на мовному фронті. Комісія, крім питань української наукової термінології, розглянула правопис і кардинально його переробила, відкинувши штучне відмежовування української мови від російської мови, спростивши правопис, ліквідувавши націоналістичні правила цього правопису, що орієнтували українську мову на польську, чеську буржуазну культуру.

Текст „Українського правопису“ в редакції правописної комісії тов. Хвилі — затверджую.

Народний комісар освіти УСРР *В. Затонський*

ДО ВИДАННЯ НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

На мовній ділянці українські націоналісти провели шкідницьку роботу. Але навіть після процесу СВУ — старе керівництво НКО на чолі з М. Скрипником не зробило належних висновків щодо мовної ділянки, не провело боротьби з націоналізмом і не приділяло тої уваги роботі на мовному фронті, якої вимагає ця важлива галузь будівництва української радянської культури.

В наслідок цього класовий ворог до останнього часу шкодив на всіх ділянках мовознавства: в складанні словників, в граматиці, правописі. НКО боротьби проти цього не вів, а М. Скрипник в питаннях мови розвивав націоналістичні теорії „мішаної говірки“, боровся проти введення в українську наукову термінологію інтернаціональних термінів, відривав літературну українську мову від мови, якою говорять багатомільйонні українські працюючі маси.

Правопис, ухвалений М. Скрипником 6-го вересня 1928 року, скеровував розвиток української мови на польську, чеську буржуазну культуру. Це ставило бар'єр між українською та російською мовою, гальмувало вивчення грамоти широкими трудящими масами.

Граматичні правила, що їх прищеплювали націоналісти, засмічували українську мову націоналістичними елементами. Націоналісти забороняли вживати в літературній мові ті форми, що зайшли в мову за революційної доби.

В галузі словниковій шкідники відкидали революційну термінологію, інтернаціональну лексику, відкидали лексику, властиву широким масам трудящих, зокрема ті терміни, що є спільні мовам народів Союзу Радянських Республік.

Все це було скеровано на відрив української літературної мови від потреб пролетаріату в його класовій боротьбі, на відрив української літературної мови від мови

українських трудящих мас. Націоналісти намагалися українську мову протиставляти іншим мовам братніх народів нашого Союзу, особливо мові російській.

Комісія створена при НКО переглянула „Український правопис“, очистила його від націоналістичних перекручень, що ставили перешкоди оволодінню грамотністю широкими масами і спрямовували українську мову на відрив від мови російської. Правопис перероблено і наново відредаговано.

Основні виправлення стосуються ліквідації усіх правил, що орієнтували українську мову на польську та чеську буржуазні культури, перекручували сучасну українську мову, ставили бар'єр між українською та російською мовами. В зв'язку з цим — а) ліквідовано націоналістичні правила щодо правопису іншомовних слів; б) викинуто з правопису форми, що засмічували сучасну українську мову архаїзмами, непотрібними паралелізмами, провінціалізмами; в) змінено правило про вживання роду в іншомовних словах; г) ліквідовано націоналістичне правило нормування географічних назв; д) змінено ілюстративний матеріал, що мав націоналістично-куркульський характер; е) внесено зміни в граматичну термінологію.

Викинуто встановлені націоналістами мертві консервативні норми, що перекручують сучасну українську мову, живу мову практики трудящих мас України. Правила в граматиці унормовано відповідно до тих форм, що є в сучасній українській мові.

Голова правописної комісії А. Хвиля.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Єе, Жж, Зз, Ии, Іі, Ий, Кк, Лл,
Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Щщ,
Юю, Яя, Її.

Примітка 1. Апостроф (') в алфавіт не входить, отже на розміщення слів у словнику не впливає, наприклад, *бур'ян*, *буряний* стоятимуть поруч.

Але ь має місце в алфавіті, отже *тѣпнути* в словнику стоятиме перед *тьѣпнути*, а між ними будуть слова на *тр...*, *ту...*, *тю...*, *тя...*

Примітка 2. дж і дз (для означення африкат) не входять в алфавіт, отже такі слова як *джерело*, *дзвін* стоятимуть у словнику під літерою Д.

I

ПРАВОПИС НЕВІДМІНЮВАНОЇ ЧАСТИНИ СЛОВА

А. Правопис окремих літер і знаків

ГОЛОСНІ

ЗАГАЛЬНІ УВАГИ ДО ВЖИВАННЯ ЗНАКІВ

§ 1. У складах з ненаголошеним **о** пишеться той самий знак (**о**), що й під наголосом, напр.: *робітнік, розібрати, тобі, мою, твою, чоловік, розуміє* і т. ін. ненаголошене **о**

Примітка. Під наголосом голосні звуки в українській мові звичайно виразні, отже, щоб вияснити **о** чи **у** пишеться в слові, треба підшукати іншу форму слова, або інше слово тієї самої основи (кореня) з наголосом на сумнівному звукові: *розумний, бо рбзум; робота, бо рббить* і т. ін.

Але коли не можна таким способом визначити, що слід писати — **о** чи **у** — треба брати на увагу правила чергування (див. § 7), а в окремих випадках звертатися до словника, напр., *ворушити, яблуко, яструб, будяк* та ін.

§ 2. Ненаголошені **е** і **и** пишуться за етимологією слова, Е чи И
наприклад: *великий, пролетар, інженер, берегті, перед тім, несү, мені, учитель, перебудова* і т. ін., як і *виконують, тримати, мнїлий, директіва* і т. ін.

Примітка. Найлегше визначити, що треба написати в слові — **е** чи **и** — через наголос (див. § 1. Примітка): *великий, бо веліч; несү, бо нєсений; держати, бо одєржати*, як і навпаки, *тримати, бо отримати, кривє, бо крїво* і т. ін.

Про такі випадки, як *умєр* — *умирати* див. § 11. Надійна ознака для визначення непевного **е** є те, що воно в певних випадках зникає: випадне буває **е**, а не **и** отже, *бєрезень, бо бєрезня, вїтер, бо вітру, мїтел, бо мїтла* і т. ін. (див. § 7^а).

Слід також пам'ятати деякі постійні групи в словах з **е**, напр., *-ере-, -еле-: шєлєст, бєрег, дєрево, сєред* і т. ін. (див. § 7),

наростки - есенък -, - ечк -, - еньк -, - енк -, - еро -, - тель -, - ен -: малё-
сенький, сёмеро, доручений і т. ін. (див. § 20).

В окремих сумнівних випадках, як от, кишёня, леміш, левáда,
пирі́г тощо, треба звертатися до словника.

И чи І § 3. 1. и (що іноді особливо після г, к, х та ж, ч,
ш, щ наближається до і) треба писати за етимологією
слова, наприклад: *хиткий, кислий, кивати, жито, чимало,*
щиро та ін., але *кін, тхір, гідний, жінка* і т. ін.

2. На початку слова завжди пишеться і: *існувати, істи-*
на, інший, іноді, інколи, іній, ім'я, Іван, іти, іду, інжир,
інститут, індустріалізація і т. ін.

І чи І § 4. Літера і пишеться тільки на початку слова або на
початку складу (після голосної), коли треба означити
звукосполучення **ЙІ**: *їздити, її, їхати, їх, їду, їзда, їдець,*
їжак, їжа, твої, мої, країна...

Після голосних ніколи не буває і, лише ї, за винятком
таких спросткованих слів, як *поінформувати, поінстру-*
кувати, преісторичний, переінакшити і т. ін.

Після приголосного ніколи не пишеться літера ї, хіба
що з апострофом: *з'їзд, в'їхати* і т. ін. (див. § 6).

Йо чи Їо § 5. На означення звукового сполучення **й + о** пишеться
йо, на означення м'якого приголосного **+ о** пишеться після
приголосного **ьо**.

йо пишеться на початку слова або складу (після го-
лосного): *його, йому, чийого, райби, завойбований* і т. ін.,
а також і після приголосних на означення йотованого
звука: *серйбзний, курйбз, Воробйбв, Соловйбв, зйбржи-*
тися і т. ін.

ьо пишеться в таких випадках, як *льон, сьогбді, всьбо,*
сьбмий, трьох, трьомá, цьогб, Ліньбв, Кореньов, Кошелъов
і т. ін.

я, ю, є, ї
та апо-
строф (') § 6. Літерами я, ю, є визначається: на початку слова і
складу (після голосних) **й + а, й + у, й + е**, як от, *якість,*
знаю, твоє і т. ін.; після приголосних вони визначають
пом'якшення тих приголосних **+ а, у, е**: *ряд, люк, люди,*
остáнне та ін.

Роздільність я, ю, є, ї від попереднього приголосного
означається апострофом. Це буває в таких випадках:

1. Після губних приголосних (б, п, в, м, ф): *об'ява, б'ю, б'ється, п'ять, п'ю, в'язи, пов'язати, здоров'я, в'ється, тім'я, м'ясо, рум'яний, на тім'ї, в'юн* і т. ін.

Без апострофа пишеться: *гзях, тьм'яний, моркв'яний, медв'яний, дзв'якнути, свято* та інші, де перед губним звуком стоїть приголосний, але коли цей приголосний належить до приростка, то апостроф пишеться, як і в тому слові без приростка: *зв'язати, зв'язок, розм'якшувати, підв'язувати, розв'язувати, обв'язувати, зв'яліти* і т. ін.

Примітка 1. У 3-й особі множини дієслів після губних пишеться л: *сплять, лбзлять, лбмлять* тощо.

Примітка 2. У запозичених словах німецьке й і французьке и після губних передається без апострофа: *бюрб, бюджет, Мюллер, Вюртемберг* і т. ін.

2. У деяких словах після р: *п'р'я, бур'ян, підгір'я, міжгір'я, подвір'я, матір'ю, по міжгір'ю* і т. ін. (де р стоїть наприкінці складу перед складом, що починається з я, ю, є, ї), а також у таких запозичених словах, як *кур'єр, кар'єра* і т. ін.

3. В окремих словах після задньопіднебінних: *Лук'ян* та ін.

4. Після приростків, що кінчаються приголосним, перед я, є, ю, ї: *з'явитися, роз'яснити, з'явище* (порівняй *з'явище*), *об'ява, з'єднаний, об'єднаний, з'їхати, підїхати, відїзд* і т. ін. (див. § 19).

Також у запозичених словах після приростків об-, суб-: *об'єкт, суб'єкт* і т. ін.

ЧЕРГУВАННЯ І ЗМІНИ ГОЛОСНИХ

§ 7. 1. Звуки о, е (у відкритих складах) чергуються з і (в закритих складах) у таких випадках:

а) У різних формах того самого слова: *ніс — нбса, дім — дбму, кінь — коня, ніч — нбчі, ніж — ножя, захід — зяходу, схід — схбду, їстрій — їстрою, гуркіт — гуркоту, камінь — каменя, папір — папєру, осінь — бсені* і багато ін.; також *лід — льбду, сім — сьбмий* (але *семй*), *колір — кольору*.

б) У словах одного кореня: *вільний (вбля), згідний (згбда), сільський (селб), будівник (будбва), робітник (роббта)* та ін.

Чергування
О — І,
Е — І

в) У словах, що мають наросток, *о*, *е* в закритому складі звичайно замінюються на *і*, коли за цим складом іде наросток з випадним *о* або *е*, напр., наросток - (*о*)к, - (*е*)ць, - (*е*)нь в іменниках чоловічого роду: *дзвінкі*, *гвіздку*, *кінця*, *стіжкі*, *гребінці*, *корінці*, *на рівні* і т. ін.; -ка (в родов. множ. - *ок*), -на, -ня (в род. множ. - *ен*, - *ень*) в іменниках жіночого роду: *жінка*, *гірка*, *щітка*, *рівня* і т. ін.; -ко, -це (в род. множ. - *ок*, - *ець*) в іменниках середнього роду: *плічк*, *сльвц*, *кільц* і т. ін.

г) *зілля*, *кілля*, *обіддя*, *гілля*, *подвір'я*, *підніжжя*, *перенісся* і т. ін., але в іменниках середнього роду на -ння від дієприкметників на -ений — і звичайно буває лише під наголосом, а без наголосу -ення: *ходіння*, *вразіння*, *ношіння*, *значіння* (від *значити*) і т. ін., але *збільшення*, *завершення*, *пояснення*, *значення* (від *значити*) і т. ін.

д) *нічю*, *сіллю*, *радістю*, *півністю* і т. ін. (обов'язково так, коли в називному відмінку стоїть *і*).

е) *ніг* (родов. множ.) — *нога*, *гір* — *гора*, *підків* — *підкова*, *робіт* — *робота*, *підвід* — *підвіда*, *осіб* — *особа*, *слів* — *слово*, *кіл* — *коло* і т. ін., але *вод* (від *вода*), *проб*, *устанбв*, *істбт*, *потрб* і т. ін.; (це *о* або *е* замість *і* в род. множ. буває головним чином у тих словах, від яких немає зменшених слів, де так само повинно було б стояти *і*, пор.: *нога* — *ніжка* — *ніг*, але *вода* — *вод*).

є) *мігши*, *міг* (дієсл. минулого часу, але *могла*, *могли*, *могті*), *ріс* (але *росла*, *росло*, *рослі*, *рості*), *вів* (але *вела*...), *пів* (але *пекті*...), *нів* (але *несла*...), *плів* (але *плелі*...), *замів* (але *замела*...) та ін., а також і *ліг* (хоч *лягли*, *лягті*), *запів* (хоч *запегті*).

Примітка 1. *о* - *е* перейшли в *і* тільки в новоутворених закритих складах, тобто таких складах, що стали закритими в наслідок випадку в наступному складі глухих звуків *ъ* або *ь*, що колись існували в мові: *гірко* з колишнього *горько*, *сніп* з *снопъ*, *піч* з *печь* і т. ін.

Примітка 2. У приростку *роз* (*розбити*, *розпитати*), маємо *о* в закритому складі, бо історично після *з* (*с*) в цій позиції ніколи не було глухих звуків *ъ* або *ь*.

Примітка 3. У словах *вартості* (від *вартість*), *радіості* (від *радість*), *дрозді* (від *дрізд*), і подібних маємо *о*, бо *с*, з стосуються тут історично до дальшого складу. Отже, склади були тут такі: *ра-до-сті*. Склад з *о* тут відкритий.

Примітка 4. а) -ів (тобто склад з і) маємо в род. множ. іменників чоловічого роду: *інструкторів, ковалів, братів* і т. ін.

б) в давальному і місцевому однини прикметників і займенників жіночого роду: *у важливій справі, в нашій школі* і т. ін.

в) в місцевому відм. одн. прикметн. та займен. чоловічого і середн. роду: *у великій місті* (осн. форма *великому*), *у нашій будинку* (осн. форма *нашому*) і т. ін.

2. о, е не переходять в закритих складах в і в таких випадках:

О І Е, що
не переходять в І

а) коли вони бувають випадні, напр.:

1) *сон — сну, сніжок — сніжку, комсомолец — комсомольця, день — дня* і т. ін.

2) *книжок* (родов. множ. від *книжка*), *вікон* (*вікна*), *крапок* (*крапки*) і т. ін.

3) *вітер* (*тру*), *беру* (*брати*), і т. ін.

Примітка. Історично ці о - е походять з колишніх глухих звуків ь і ь: *сон* від *сънь*, *день* від *дьнь*; о, е такого походження у відкритому складі іноді зберігається, не випадаючи: *лоб — лоба, рот — рота, мох — мосу* тощо.

б) У групах -ор-, -ер-, -ов- між приголосними: *борг — боргу, торг — торгу, смерть — смерті, вовк — вовка*.

-ОР-,
-ЕР-,
-ОВ-,
-ОРО-,
-ОЛО-,
-ЕРЕ-

в) У групах -оро-, -оло-, -ере-: *горбд, морбз, вброх, поворбт, подорож, сблбд, жблбб, стбброж, вблос, ббрег, сбред, чбрез, пербд* і т. ін., а так само: *поворбтний, морбзний, подорбжний, солбдкий, посербдний, необербжний, безббребжний*.

Але винятково: *порбг, смбрд*.

г) У запозичених словах *том, агроном, студент* і т. ін. Також у словах: *закбн, нарбд, діловбд, словник, основний* тощо.

3. Але правила, подані під 1 і 2, іноді порушуються, а саме у деяких розрядах слів маємо і у відкритих складах, при тім і в групах -оро-, -ере-, -оло-:

а) На зразок таких форм, як *кілка, — кілком, гвіздка — гвіздком*, виникли і встановилися такі форми: *гвіздобк, дзвінобк, містобк, відробіток, камінець, ремінець, кінець, гребінець, стілець, олівець, червінець, лікоть, ніготь, кіготь* і т. ін., а далі і такі, як *гвіздобчок, кілбчок* і т. ін.

Також з наростком -івець: *хárкiвець, чернігiвець, фахі-
вець, верхiвець* та ін.

Але й з о: *гонéць — гiнцiя, боéць — бiйцiя, творéць —
творцiя, носóк — носкiа, отéць — отцiя*; на -овець: (з наго-
лосом на о): *угодбвець, служббвець* та інш.

б) На зразок таких форм, як *нiжка — нiжки* виникли
і встановилися форми з і в родов. множини: *нiжок* і т. ін.,
а далі і такі, як *нiженька, гiронька*.

в) На зразок таких форм, як: *гiр — гiрка — гiронька,
слiв — слiвцé* виникли і встановились форми з і в сполученнях
-оро-, ере-, -оло: *дорiг, дорiжка, дорiжечка, борiд, борiн,
голiв, ворiт, сторiн*.

Але завжди: *колбд (колбдка, колбдочка), сорбк, огорбж,
морбк* (від них немає зменшених форм з і).

г) На зразок таких форм, як *перенiсся, пiднiжся* — ви-
никли такі форми, як *роздорiжся, подорiжся, пiдборiддя,
Запорiжся, хоч побережся і Лiвобережся, Правобережся*,
та ін.

д) На зразок таких форм, як *перемiг, принiс*, з'явилися
такі форми: *зберiг (зберегти), стерiг (стерегти)*, але коли
дієслово кінчається на -в, то о не переходить в і: *борбв,
попорбв*.

О з Е
після
ж, ч, ш,
щ, дж, й

§ 8. е після ж, ч, ш, щ, дж, й в українській мові залиша-
ється перед пом'якшеними складами або пом'якшеними
приголосними, а також перед складами з е та и, що похо-
дить із старого и: перед складами з а, о, у та и з старого
ы, а також перед твердими приголосними буде о: *вчбра,
вчора, вчором, вечорi, але вечéря, увéчерi; жонáтий,
жонá, але жeníти, чотiри, але четвéртий, чбрний, але
чернётка, пшонó, але пшениця, шбстий, але шестi, дубóчок,
острiшок, але учéнь, сáжень і т. ін. книжбк, бóчок, копiйок,
але вишёнъ, стáень; чоловiк, щокá, чбта і т. ін., але
жéрсть, щетiна і т. ін.*

Проте, часто знаходимо о або е після цих приголос-
них не в згоді з правилом, напр., завжди у дієприк-
метниках: *крiчений, озбрбений* і т. ін., а також в імен-
никах *бiльшостi, свiжостi, пекiучостi* (на зразок *пéвностi...*)
на щоцi, по вéчорi і т. ін., а також в окремих словах, як
щéдриий, щезáти, чепурний тощо. Див. ще § 20.

§ 9. В деяких словах на місці старого **о**, головним чином перед постійно наголошеним **а**, пишеться **а**: *багáто, багáцько, багáтство, гарячий, гарячка* (порівняй *горіти*), *гарáзд, качáн, калáч, чабáн, ганчáр, хазя́їн, халя́ва* та ін.

Але *погáний, коря́вий, солда́т*.

А з О

§ 10. 1. На початку слова ненаголошене **у** чергується з **в**: *учи́тель — вчи́тель, у́же — в́же* і т. ін. Так само **в** на початку слова перед приголосним може переходити в **у**: *вдова́ — удова́, вчо́ра — учо́ра* і т. ін. Таким чином **у** і **в** у цій позиції ніби змішалися, через це можна такі слова писати із **у** із **в**: *учо́ра і вчо́ра*. На початку речення частіше пишеться **у**, в середині речення такі слова вживаються з **у**, коли попереднє слово кінчається приголосним, і з **в**, коли попереднє слово кінчається голосним: *на́м учи́тель, на́ша вчи́телька* і т. ін. Але це чергування не має сили, коли поміж такими словами є розділовий знак або пауза.

**у — в,
і — й**

Правило чергування **в — у** звичайно не стосується власних назв і всіх запозичених слів: *Вла́сенко, Врѐбель, Ура́л, Усти́нов, університе́т* і т. ін. Деякі слова взагалі вживаються тільки з **в** або тільки з **у**, як, напр., *впра́ва, упра́ва, вла́да, уба́рник, впли́в* тощо.

2. Так само початкове ненаголошене **і** в деяких словах чергується в тих же умовах з **й**: *іду́ — не йду́, він і́ я — вона́ й він і́* т. ін.

Примітка. **і — й** не чергуються, коли таке чергування порушує зміст: *мо́же й зроби́ть; мо́же і зроби́ть*.

§ 11. У деяких групах дієслів маємо таке чергування голосних:

**Чергування
голосних
у дієсловах:
А — О**

1. **а** (у формах многократних) з **о** (у формах протяжних): *змага́ти, помага́ти, вимага́ти* і т. ін. — *могти́, змогти́, по-могти́; ганя́ти — гоні́ти, лама́ти — ломі́ти, скака́ти — скб́чити* і т. ін.

Але *вимовля́ти, мовля́ти* і т. ін., *потопáти, проща́ти, мота́ти* і виведені від них слова.

2. **и** з випадним **е**: *вибира́ти, набира́ти* і т. ін. — *ви́брати, набра́ти*, (*ви́беру, наберу́*), *запира́ти, за́прі, за́пе́р, вистила́ти, стира́ти* та ін. (але *зни́мати, підни́мати*,

**и — е
випадне**

віднімати і т. ін., хоч тут вживається і форм: здіяти, підіяти і т. ін.).

І—Е 3. і з е: виікати (пекти), вигрібати (гребти), заміати (мести), чіпліати і чіпати (причепити), нарікати (наректи), приціпати (щепити), лімати (летіти), викоріняти (викоренити).

На зразок цих слів маємо: застерігати (застерегти), оберігати (оберегти), спостерігати і т. ін., а так само і в словах виволікати (де і чергується з о: віволокти) і стріляти, розстрілювати, стрільнути, вістрілити, але стрілити, вістрелити і стрільнути.

З наростком -ува-, коли наголос на корені: набріхувати (брехати), затісувати (тесати), очікувати (чекати), приціплювати (щепити), викорінювати (викоренити) та ін.

Так само в слові виполіскувати (виполоскати), але виєршувати, завершувати, перевєршувати, а також заверчувати (вертіти). Без наголосу потребувати.

РИ, ЛИ § 12. У ряді слів маємо між приголосними у відкритих складах сполучення -ри-, -ли-: блищати (бліскавка, блискавиця), глитати (глитай), грімати, гриміти, дрігати, стриміти, дрижати (дрижакі, здригнутись), кришити (кріхта, крішка), стріжєнь, кривавий, тривати, стривати (але стрівати = зустрічати), тривога, тривожитися, тримати та деякі інші.

Примітка. Ці сполучення -ри-, -ли- походять із сполучень р та л із глухими ь та ь між приголосними у відкритих складах.

ПРИГОЛОСНІ

М'ЯКШЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ (правопис Ь)

Коли ь пишеться

§ 13. Знаком ь визначається м'якість приголосних звуків н, л, д, т, с, з, ц, дз, р: поперше, в кінці слова й складу перед приголосним, напр.: стань (порівняй стан), кінь (порівняй кін), галька (порівняй галка), нянька (порівняй ланка) і т. ін., подруге, після пом'якшених приголосних перед о, напр.: сьомий, трюх, тьобав (порівн. тобав) та ін. і, потрете, в запозичених словах після приголосних н, л, д, т, с, з, ц, перед йотованими голосними, як, напр.: барельєф, Меньє, міл'єйон і т. ін.

Зокрема ь пишеться:

§ 14. 1. У закінченнях -ський, -цький, -зький, (-ськість, -ський, -цькість, -зькість...) -сько та в зменшувальних наростках -енько, -енька, -онько, -онька, -енький, -есенький, -ісінький, -юсінський: *колбспівський, радянський, донецький, стрілецький, близький, вузький, близькість, військо, рученька* і т. ін.

Лише в окремих словах в групах -зкий, -ский не пишеться ь: *боязкий, баский, різкий, в'язкий*.

2. Після л перед іншим приголосним (тільки не між двома л) майже у всіх словах за винятком групи: -лк- (-лч-, -лц-) (див. § 15).

а) *комсомольський, сільський, ковальський* і т. ін.

б) *кілцьє, палъця, їдальня* і т. ін., але *гілля, зілля* і т. ін.

в) *спільник, ковальчук, більший, учительство, ковальство*.

3. У закінченнях іменників жіночого роду в родовому відмінку множини м'якої групи: *пісень, друкарень, їдальень, стібень*, і т. ін. (але не після р — див. § 15).

4. Після ц в кінці слів: *комсомолец, робітниця, кілець, крамниця* і т. ін. (але ц без ь в запозичених словах: *палці, пайці...*)

5. В дієсловах наказового і дійсного способу: *приходь, стань, кіньте, виносься, спить, беруть, стосуються* і т. ін. (див. § 15).

ь не пишеться:

§ 15. 1. Ніколи після губних (б, п, в, м, ф) та шиплячих (ж, ч, ш, щ) *зіб, зблуб, сип, степ, сім, любов, правте, піч, ніж, ріж, їдеш, берешся, бачте* і т. ін.

2. Після р в кінці складу: *лїкар, школяр, секретар, тепер, вір, Харків* і т. ін.

3. Поміж пом'якшеними приголосними (крім л — див. § 14), і взагалі поміж приголосними, коли за ними йдуть я, ю, є, і, ь: *слід, світ, сміх, світ, гість, мисль, сонця, кобристу, пізне, кїнський*, а також поміж двома однаковими м'якими приголосними, як от — *життя, приладдя, каміння, міддю, сіллю, алється, алляти* і т. ін.

4. Після *н* перед *ш, ч, щ, ж*, та наростком *-ство*: *м́енший, т́онший, ќінчик, ќінча́ти, інжене́р, селя́нство* і т. ін.

лч—льч
і т. ін.

Увага 1. Знак *ь* не пишеться в групі *лч*, коли вона походить із *лк*: *спі́лка—спі́лча́нин, Натáлка—Натáлчин* і т. ін., але *Га́лька—Га́льченко*.

У присвійних прикметниках на *-ин, -ий*, так само і після інших приголосних *ь* пишеться, коли той прикметник походить від слів із *ь*, і не пишеться, коли в іменниках його немає: *до́нька—до́ньчин, Ва́ська—Ва́счин, але Моту́зка—Моту́зчин* і т. ін.

Але *цвірі́нькати—цвірі́нча́ти* і т. ін.

лц—льц
і т. ін.

Увага 2. У словозмінах *ь* послідовно пишеться після всіх приголосних, коли тільки він є у початковій формі; коли ж його тут немає, то й у словозмінах не пишеться: *Га́лька—Га́льці, але га́лка—га́лці, сто́рінка—сто́рінці, па́смо—у па́смі, але сто́ріно́нька—сто́ріно́ньці, пи́сьмо—на пи́смі*.

-ченко
і т. ін.

Увага 3. Перед наростком *-ченко, -чук*, після приголосних (тільки не *л*—див. увагу 1) знак *ь* звичайно не пишеться: *Ра́дченко, Ра́дчу́к, Фе́дченко, Се́нченко*.

ЗМІНИ ПРИГОЛОСНИХ ПРИ ЗЫГОВІ ІХ

§ 16. Приголосні звуки, зустрічаючись у середині слова з іншими приголосними, часто змінюються.

Зміни
приголос-
них
перед *ч*

1. Перед *ч* змінюються:

а) *к, ц* на *ч*, напр.: *ту́рок—ту́рецький—Ту́реччина, німець—німецький—Німе́чина, во́йка—во́йчина*.

б) *х, с* на *щ*: *ко́лесо—ко́ліща́, пісо́к—піщи́на, пи́щаний, ліс—ліщи́на, Полі́сся—поліщу́к* і т. ін.

в) *г, з* на *ж*, напр.: *Водола́га (село)—водола́зький—Водола́жченко, пока́зати—пока́жчик, бря́зкати—бря́жча́ти* (але див. § 15 увага 1).

Інші приголосні перед *ч* на письмі зберігаються: *кві́т-ча́стий, ті́тчин* і т. ін.

Увага. У прізвищах від власних імен на *-ська, -зька, -сько, -зько* перед закінченням *-ченко, -чук, -сь і -зь* змінюються так, як і *с, з*: *Ва́ська—Ва́щенко, Ва́сько—Ва́щенко*.

Вáщин, Онiсе́рка — Онiмценко — Онимчу́к, Ку́зько — Ку́женченко і т. ін. Про такі прізвища, як *Радько — Рáдченко і т. ін.* — див. § 15. Увага 3.

Про присвійні прикметники, як *Пара́ска — Пара́счин, Ва́ська — Ва́счин і т. ін.* — див. § 15. Увага 1.

2. Перед наростками — -ство й -ський деякі приголосні змінюються, змінюючи й самі наростки:

Зміни
приголос-
них перед
-ство,
-ський

а) *к, ч, ц, ць + -ство, -ський* зливаються в -цтво, -цький, напр.: *більшові́к — більшові́цький, узбе́н — узбе́цький, ткач — тка́цтво — тка́цький, Га́дяч — Га́дяцький, При́лuki — При́луцький, Кролеве́ць — Кролеве́цький і т. ін.*

б) *х, ш, с + -ство, -ський* зливаються в -ство, -ський напр.: *пта́х — пта́ство, чех — че́ський, лати́ш — лати́ський, това́риш — това́риський, пе́реський, полі́ський.*

в) *г, ж, з + -ство, -ський* зливаються в -зтво, -зький напр.: *Ри́га — ри́зький, поро́ги — запо́різький, Пари́ж — па́різький, Кавка́з — кавка́зький, францу́з — францу́зький.*

Примітка. У багатьох іншомовних словах, переважно географічних назвах, приголосні *х, ш, г, ж* не змінюються: *цюрі́хський, брі́дзький, ша́хський...*

Інші приголосні перед наростками -ство, -ський на письмі зберігаються: *бра́тський, письме́нство, студе́нтський, пре-зиде́нтський, аге́нтство, інтеле́гентський, марксі́стський, заводський, мо́дський, звенигоро́дський і т. ін.*

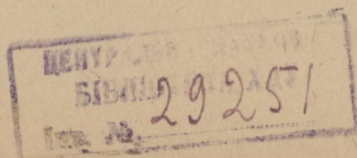
Про *ь* у таких, як *село́ — сі́льський, кінь — кі́нський і т. ін.* див. §§ 14 та 15.

3. У 2-му ступені прикметників (прислівників), коли до основи додається наросток -ший (-ше, -ша), то *з—ший, г—ший, ж—ший* змінюється в -жчий, а *с—ший* у -щий: *ни́зький — ни́жчий, ву́зький — ву́жчий, ду́жий — ду́жчий, доро́гий — доро́жчий, кра́сний — кра́щий, висо́кий — ви́щий і т. ін.*

2-й сту-
пінь
прикметн.

Усі інші приголосні перед -ший на письмі зберігаються: *солоді́ший, швиді́ший, коро́тший, то́нший, м'я́жший і т. ін.*

Так само в дієсловах: *ву́жчати, кра́щати, м'я́жшати і т. ін.* та в віддієслівних іменниках, коли вони походять від дієслів із основами 2 ступ. прикметн.: *збі́льшення (збі́льшити), зме́ншення (зме́ншити), пом'я́кшення (пом'я́кшити) і т. ін., але здешевле́ння (здешеві́ти), скороче́ння (соро́тити), поглибле́ння (поглиби́ти) і т. ін.*

-чн-, шн-

4. Перед н треба писати ч, коли воно походить із к, ч, ц: *безпечний* (безпечка), *сонячний*, *сердечний*, *вдячний*, *зручний*, *вічний*, *набчний*, *пшеничний*, *місячний*, *безконечний*, *помічник*, *ячний*, *окобличний* (від *окоблиця*) і т. ін.

Але: *рушник*, *рушниця*, *дворушництво*, *соняшник*, а також у всіх прислівникових прикметниках: *вранці* — *вранішній*, *торішній*.

ж, ч, ш,

Т перед ц

5. Приголосні ж, ч, ш, т перед ц на письмі зберігаються: *доци*, *кнїжци*, *дїжци*, і т. ін.

Щодо правопису таких, як *редьци* — *грудци*, *Гальци* — *гальци* і т. ін., то див. § 15. Увага 2.

-жся,

-чся,

-шся,

-ться в

дієсловах

6. У дієсловах перед часткою -ся, —ж, ч, ш, щ, і -ть зберігаються: *маж* — *мажся*, *мори* — *мориця*, *руш* — *руся*, *беріш* — *берішся*, *спить* — *спиться*, *беруть* — *беруться* і т. д.

Глухі пе-

ред дзвін-

кими і

дзвінкі

перед

глухими

7. Корінні глухі приголосні перед дзвінками на письмі зберігаються: *боротьба* (бо *бороти*), *молотьба* (бо *молотити*), *пробьба* (бо *просити*), *отже* і т. ін.

Так само й дзвінки перед глухими зберігаються на письмі: *нігті* (бо *ніготь*), *кігті*, *дігтяр*, *легкий*, *вогкий*, але *натхнути*, *натхнений* (пор. *надихати*), *зітхнути*.

СПРОЩЕННЯ В ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ

з(д)н,

ж(д)н,

с(т)н

§ 17. 1. У сполученнях -здн-, -ждн-, -стн-, д і т випадають: *борозна*, *пізно*, *тижня*, *кожний*, *пісний*, *чесний*, *капосний*, *власний*, *звісний*, *вісник*, *існувати*, *нешасний*, *персня*, *ненависний*, *корисний*, *первісний*, *кількісний*, *якісний* і т. ін.

Виняток: *шістнадцять*.

с(т)л

2. У сполученні -стл- випадає т, а тому пишеться *щасливий*, *зависливий*, *жалісливий*, *розіслати* (розстелю), але *пестливий*, *кістлявий* тощо.

с(л)н

3. Сполучення -слн- спрощується в -сн-: *масний*, *умисний*, *навмисне*.

ПОДВОЄННЯ ПРИГОЛОСНИХ

Подвоєн-

ня при

збігові

§ 18. Довгі приголосні звуки віддаються на письмі двома літерами. Подвоєні приголосні пишуться в таких випадках:

1. При збігові однакових приголосних у слові, як от:

а) приросток + корінь слова напр.: *оббіти, віддати, вваду, завважити* (інше значення *завважити*), *заввишки* і т. ін.

Увага. Не пишуться подвоєні приголосні у таких словах, як *отбі, оцѣй, отѣт, отак, отам, отепѣ, отодѣ* тощо. Інакше значення мають сполучення *от той, от цей, от тут, от так* і т. ін.

б) корінь (основа) + закінчення напр.: *кісся, трясся* і т. ін.

в) корінь (основа) на н + наросток — -ний (-ник, ниця), ній: *сон — сонний, ранок (рано) — ранній, бсінь — осінній, причина — причинний, винити — невпінний, вина — безвинний (безвинність, повинність), годинник, кінний, письменний* (стара основа *письмен* —) і т. ін.

г) у наросткові-енний для збільшених прикметників: *здоровенний, силенний, численний* і т. ін., а також в деяких прикметниках, що походять із діеприкметників і визначають можливість чи неможливість дії, висловленої відповідним дієсловом: *незліченний, незчисленний, нескінченний, незміренний, невблаганний, неказанний, недозволенний* та ін.

Увага. У діеприкметниках ніколи не пишеться подвоєне н: *зроблений, спечений, вигаршений, вихований, побраний, сказаний, індустріалізований* і т. ін., як і в прикметниках на -ений з відповідних (з іншим наголосом) діеприкметників: *печений* (пор. діеприкм. *печений*), *варений*, отже й *вареник* і т. ін.

Треба розрізняти такі словотвори, як *неприпінний — неприпінений, заборонний — заборонений* і т. ін.

д) в окремих словах, як *свати, весь, тінна, Ганна, мінна, ванна, вілла*. Про подвоєні приголосні в іншомовних словах див. розділ іншом. слів.

2. На місці старих неподвоєних, коли за ними колись був ь + йотований голосний: Нова подвоєння

а) *життя, Поділля, насіння, знання, ходіння, волосья, Поросья* (річка Рось), *приладдя, збіжжя, роздоріжжя, обліччя* і т. ін.

б) *судді, статті, але свичі*.

Примітка. При відмінюванні таких слів подвоєння залишається перед голосними: *житт^ю*, *в житт^і*, *житт^{ям}* і т. ін., як також і в таких словотворах, як *житт^{ів}ий* (або *житт^{ьов}ий*), *житт^{ів}ис*, *гілл^ястий* і т. ін.

в) *мід^дю*, *сілл^ю*, *ті^нню*, *постат^тю*, *ніч^ю*, *віс^сю*, *мі^цю* і т. ін.

г) *л^лє*, *л^лю*, *л^ляти*, *нал^ляв* і т. ін.

Про такі, як *Тур^ечина*, *Нім^ечина*, див. § 16.

Увага 1. Ніколи не подвоюються в таких випадках губні б, п, в, м, і р: *підгі^р'я*, *ма^тір'ю* і т. ін.

Не подвоюються й усі інші приголосні, коли перед ними стоїть теж приголосний (інший): *щ^астія*, *лі^стя*, *у щ^асті*, *ста^рістію*, *че^стію*, *ше^рстію* і т. ін., а після р у таких випадках апостроф не пишеться: *пові^тря*, *ві^стря*.

Увага 2. Не треба подібно до цих випадків переносити подвоєння на запозичені слова та ймення.

Треба писати: *Вал^ьян* (не *Валл^ян*), *Тал^ьякоб^цю*, *міл^ьйон*, *Мол^ьєр*, *барел^ьєф*, *Гот^ьє* і т. ін. (див. розділ іншомовн. слів).

Увага 3. Ніколи не подвоюються приголосні у таких прикметників, як *тел^ьча*, а також *тр^етя*, *тр^етьо^ї* тощо.

Б. ПРИРОСТКИ — ПРИЙМЕННИКИ

§ 19. Щодо правопису і вживання приростків та прийменників, то треба додержувати таких правил:

Приймен- 1. Прийменники ніколи не міняються на письмі перед
ники глухими и приголосними дальшого слова: *в по^ля*, *в ха^ти*,
із тоб^ю, *без по^тр^еби* і т. ін. (як і *в д^бму...*)

з - с 2. Приросток з — (або із — див. § 10 Примітка) перед
глухими приголосними к, п, т, ф, х змінюється на с: *ска^зати*,
спит^ати), *стул^ити*, *схил*, *сходити*, *сформув^ати*, *сфотогра-
фув^ати* і т. ін. Перед усіма іншими приголосними приросток
з — (із) не змінюється: *вб^авити*, *зв^ести*, *зворуш^ити*, *змо-
білізув^ати*, *вса^дити*, *вщ^улитись* і т. ін.

3. Приростки — роз-, без-, від-, над-, об- і всі інші перед глухими приголосними ніколи не змінюють з на с, д на т і т. ін.: *безпомилковий, безпечний, безкорисний, розказати, розформувати, відти, відси, відки, відтіля, відсіля, відтинати* і т. ін.

РОЗ-,
БЕЗ-
та інші

Примітка. У літературній мові вживається прийменник — приросток від і од, але від переважно.

4. Складені прийменники пишуться вкупі: *поза, поміж, посеред, задля, заради, споміж, спосеред* і т. ін.

Складені
приймен-
ники

5. Не слід плутати приростків пре- і при-: пре — вживається тільки на означення високого ступеня і то не тільки в прикметниках, а й в іменниках: *прегартний, прехоробий* і т. ін. (але *пристартуватий, пригоровок* і т. ін.).

ПРЕ-,
ПРИ-,
ПРІ-

Приросток прі- (з про- див. § 7) уживається в словах: *прірва, прізвище*, і його не слід плутати з при-: *приємний, сприяти, пріязнь* і т. ін.

6. Після приростків, що кінчаються на приголосний, перед йотованими голосними я, ю, є, ї, ставиться апостроф: *зв'язатися, об'єднати, від'їхати* і т. ін., але: *зокрема, zorganizувати, розорати, зеконобити* і т. ін.

Апостроф
після
прирост-
ків

Щодо чергування у — в, то див. § 10.

В. ПРАВОПИС НАРОСТКІВ

(іменникових, прикметникових, дієслівних)

§ 20. 1. Наростки -альний, -ильний, -ільний (-альник, -ільник, -альність...) пишуться з ь: *відповідальний, подавальний, спальний, огрівальний, ідеальний, соціальний, офіціальний, принципіальний, матеріальний, гострільний, синільник* і т. ін. Пор. іще § 14.

-альний
і т. ін.

Примітка: У кількох словах з наростками -ално, -илно, ь не пишеться: *держално, пужално*.

2. Прикметниковий наросток -евий (-євий) уживається при м'яких основах (також після ж, ч, ш, щ) коли на е (є) падає наголос: *тижнівевий, сажнівевий, місцевевий, життєвевий, почиттєвевий, рожєвевий, грушєвевий* і т. ін., коли е наголос на іншому складі, то після таких приголосних -овий (-йовий):

-евий,
-овий

дощовий, життьовий, польовий, гайовий, крайовий, бойовий і т. ін.

-ЕНИЙ у дієприкметниках 3. Наросток -ений, -єний (з е, є) вживається завсіди в дієприкметниках, коли вони утворені з інфінітивів з приголосним, -и (-ї-) або -ну — перед закінченням -ти: *нести — несений, ловити — ловлений, загорнути — загорнений* і т. ін. Щодо неподвоєння н, то див. § 18, увага.

-ЕНКО 4. Треба розрізняти наросток -енко (-єнко) в прізвиськах (-єнко), від зменшених наростків -енько, -енька: *Ковалєнко, Шевченко, Наумєнко, Бондарєнко* і т. ін., але *кони́ченько, рудчен́ька, Горді́єнко, Іва́сенко* (пор. прізвисько *Горді́єнко, Іва́єнко*) і т. ін. Пор. іще § 15, увага 3 та § 16.

-ЕННИЙ 5. Див. § 18—1. г).

-ЕННЯ 6. Див. § 7—1. г).

-ЕНЯ, -ЄНЯ 7. На означення дітей, молодих тварин і взагалі малих речей уживається наросток -еня, -єня (з е, є, а не и, і): *леве́нє, коше́нє, вовче́нє, оче́нєта, ма́ле́нєта, руче́нєта, но́же́нєта* і т. ін.

-ЕНЬ 8. У наросткові -ень є випадає: *пе́рстєнь (пе́рсєня), бе́ре-зєнь (бе́резєня), т́равєнь, бла́зєнь* і т. ін.

-ЕРО 9. У збірних числівниках наросток -єро (з е, а не и): *се́мєро, п'я́тєро, одина́дцятєро* і т. ін.

-ЕСЕНЬ-кий, -ІСІНЬ-кий 10. Для зменшення прикметників уживається наросток -єсенський: *бі́лєсе́нький* і т. ін., наросток же -ісі́нький вказує на найвищий ступінь прикмети: *бі́лісі́нький* (зовсім білий).

-ЕЦЬ, -ЄЦЬ 11. Див. § 14.

-ЕЧКА, -ЕЧКО, -ЕЧОК 12. Щодо цих наростків зменшено-пестливих слів, то, поперше, їх не слід плутати з наростками -ичка, -ичок: ці останні бувають тільки при словах із наростками -иця, -ик: *ву́лиця — ву́личка, па́лиця — па́личка, ко́ник — ко́ничок* і т. ін. В інших випадках з е: *кни́жечка, поду́шечка, кру-жє́чок, мішє́чок, копі́єчка* і т. ін., отже, після ж, ч, ш, щ й тут не -очок, а -єчок (-єчок).

Але *пе́ньок — пе́ньчок*.

13. Для збірного означення матерії чи матеріалу вживається -иво: *мѣливо, пѣчиво, прядиво, кѹриво, пѣливо, плѣтиво, мерѣживо* і т. ін. - ИВО

14. У зменшених іменниках пишеться наросток -ик, а не -ік і не -ек: *кѡник, вѡзик, хлопчик, вѡлик, вѣлик* і т. ін., а також у вивідних словах, *трикутник*, як від *трикутний* тощо). - ИК

15. Див. -ално - ИЛНО

16. Див. -альний. - ИЛЬНИЙ

17. У присвійних прикметниках не пишеться -ін (-іне, -іна), а тільки -ин (-ине, -ина), а після голосної -їн (-їне, -їна): *Настин (Настя), Марусин (Маруся), Галин (Галья), Наталин (Наталья), нянин (няня), Раїн (Рая)* і т. ін. - ИН, - ІН

Увага. Звуки г, к, х, перед наростком -ин замінюються на ж, ч, ш: *Ольга - Ольжин, Лука - Лучин* і т. ін.

18. У прикметниках, що показують приналежність, відношення або походження речі, наросток -иний, -їний (з одним н): *горобиний, орлиний, солов'їний* і т. ін. - ИНИЙ, - ІНИЙ

19. Не слід змішувати наростки -иння в словах збірного значення, утворених від іменників, з наростком -іння (-ення), що вживається здебільшого у віддієслівних іменниках: *бобовиння, картоплиння, бурячіння, гарбузіння, квасоління, гороховіння, ластовіння* і т. ін., тільки *волосіння*. Але *ходіння (ходити), носіння (нести)* і т. ін., див. § 7. - ИННЯ, - ІННЯ

20. У наростках -исько (-їсько) та -ище (-їще) пишеться и (після голосних ї), а не і, е: *хлопчійсько, огніще, станівище* і т. ін. Щодо ь, то див. § 14. - ИСЬКО (їсько), - ИЩЕ

21. Іменники з наростком -иця (-ця) належать до м'якої відміни: *гбриця, гбриці* і т. ін. див. § 22. - ИЦЯ, - ЦЯ

22. У запозичених словах уживається наросток -ичний, -ічний на загальних правилах: *медичний, академічний* і т. ін. - ИЧНИЙ, - ІЧНИЙ

23. і (ї) в присвійних прикметникових наростках -ів (-їв) чергується з о і е (є) у відкритих складах: у твердих основах з о, у м'яких і мішаних (див. § 58а) з є (е), напр.: *Петрів — Петрове, Петрового ... Васів — Василєва, Васи-* - ІВ, - ІВ, - ІВНА

лѣвої... ковалів-ковалѣва... і т. ін. Аналогічне чергування і (ї) з о або е (є) маємо і в прізвищах та в географічних назвах: *Панів-Панова-Панову... Яцків-Яцківва, Воронків-з Воронківва Канів-з Канєва і т. ін.* Див. § 23. Примітка 4.

У власних назвах людей „по батькові“ при чоловічих іменах перед наростком -ич завсіди пишеться -ов (не тільки з -ов, а й з -ев-): *Петрбвич, Юрович, Ігорович, Карпович, Лазарович, Васильович, Витальович, Олексійович, Сергійович, Лукашович і т. ін.,* при жіночих же перед наростком -на завсіди -ів- (-їв-): *Петрівна, Михайлівна, Макарівна, Васильвна, Миколайвна, Сергійвна, Лукашівна і т. ін.*

Від таких імен, як *Яків, Ілля, Лука, Сава, Хома, Микита*, відповідні „по батькові“ будуть: *Якович (і Яковлевич), Ілляч, (але Ленін—Ільч), Луківч (і Лукіч), Савович (і Савич), Хомович (і Хомич), Микитович і т. ін. Яківна (і Яковлівна), Хомівна, Іллівна, Луківна, Савівна, Микитівна і т. ін.**

-ІНЬ

24. У наросткові -інь, у відкритому складі, і замінюється на е: *грѣбінь, грѣбєня, ячмїнь — ячмѣнем, ступїнь — ступєня, прѣмїнь — прѣмєня, кáмїнь — кáмєнєві, корїнь — корєня і т. ін.,* як і у вивідних словах: *каменїстий, каменюка, променїстий і т. ін.,* крім зменшених на -інець—див. § 7. Див. іще -ння.

-ШИЙ,
-ШИЙ

25. У 2-му ступені прикметників пишеться -іший (а не -ійший): *старіший, миліший, добріший, веселіший, сильніший, гарячіший і т. ін.*

Про -ший після приголосних (-дший, -тший), і т. ін. див. § 16.

-ІН

26. Див.—ин.

-ІНИЙ

27. Див.—иний.

-ІЩЕ

28. Див.—исько.

-ННЯ

29. Див. § 18.

-ОВА,
-УВА

30. Наросток -ова в українській мові зберігається лише тоді, коли наголос падає на о, без наголосу ж переходить в -ува - (-юва-):

* Імена по „батькові“ рівнобіжні вживаються залежно від рівнобіжних імен власних: *Костянтинівч від Костянтин, Кбстьович від Кость, Миколайович від Миколай, Микблович від Микбла і т. ін.*

а) *купувати, купувів... — купбваний, викупбвувати... , малювати, малювали... — мальбваний, вимальбвувати... , воювати, воювів... — завойбваний, завойбвувати... , — забудбваний — перебудбваний...*

Також у корені: *охоплювати, кловати, кувати* (хоч *коваль, ковадло*), але *ховати*.

б) *друкуванні, панування, дарування, визіршування, налягджування, воювання, вихбвування, перемальбзування, завойбвування, малювання, будування, мурування, риштування і т. ін.* але також на ознаку наслідку дії (рідко вживані) — *риштбвання, угрупбвання, устаткбвання і т. ін.*

Примітка: У дієсловах іншомовного походження, зокрема з німецької мови на -ієгеі перед наростком -ува-, -юва- (-ова-) майже ніколи не буває наростка -ір- (-ир-): *формувати* (сформований), *формулювати* (сформульований), *адресувати, реєструвати, анулювати, протоколювати, інструктувати, ігнорувати, маскувати, коментувати і баг. ін.* Але *лавірувати, командирувати...*

в) *сизуватий (сизуватість), рудуватий, винуватий, забудькуватий і т. ін.* але *стовббватий, плискбватий і т. ін.*

31. У цьому наросткові завжди о: *сумоватий, соковатий.*

32. Див.— ів.

33. Після приголосних уживається наросток -ок (не -ек), отже й після ж, ч, ш, щ —: *острішок, сніжок, і т. ін.* Пор. іще -ечок.

34. У наросткові -тель завжди е (а не и): *учитель, вихователь.*

ПРАВОПИС СКЛАДЕНИХ СЛІВ

§ 21. 1. Коли перша частина складеного слова прикметник, то сполучний звук буде о, а тому пишеться: *червонопра́порець, синьо́бкий, задньо́підне́бний, передньо́язи́ковий, першо́рядний, робі́тничо-се́лянський і т. ін.*

Увага: З цим не слід плутати таких складених слів, де в першій частині 2-й ступінь прислівника з е: *вищезга́даний, нижче́підпи́саний і т. ін.*

2. Коли перша частина складеного слова іменник, то сполучним звуком буває:

а) після шиплячих **ж, ч, ш, щ** звук **о**: *тисячоліття, харчосма́к, кожом'яка* і т. ін., але *очевидний, очевидячки*.

б) після **й** та подвоєних м'яких приголосних **є**: *краєвїд, краєзна́вство, життє́пис, життєздáтний* і т. ін.

в) після інших приголосних у м'яких основах іменників почасті **є** (головним чином після **л, р, ц**), часті **о**: *земле-мі́р, земле́трїс, морепла́вець, пра́цездáтний* та ін., але *ко-но́в'язь, костогрї́з* і т. ін.

3. Коли перша частина складеного слова числівник, то:

а) У словах із числівниками **один, два** сполучним звуком буває **о**: *одноповерховий, одноде́нний, двонб́гий, двоар-ші́нний* і т. ін.

б) У словах із числівником **три, чотири**, а також із тими, що в род. відмінку можуть мати **и**, сполучним звуком буває **и**: *тринб́ги, трині́жок, трині́лля, трику́тник, чо-тири́складб́вий, семи́річка, три́дцятилі́тній* і т. ін.

4. Приросток **межи**—у складених словах не змінюється: *межигі́р'я, межигі́рець, межирі́ччя* і т. ін.; *між-на́рбдний* і т. ін.—приросток **між**.

Щодо інших приростків, то див. § 19

Щодо **риски (-)** в складених словах, то див. розділ V §§ 99.

ПРАВОПИС СКОРОЧЕНИХ НАЗВ (абревіатур)

1. а) Часткові (поскладові) скорочення від власних назв пишуться з великої літери: *Донба́с, Дніпроста́ль, Уралмаш-забб́д, Раднаркб́м, Наркомзє́м, Комінтє́рн...*

б) Часткові скорочення від загальних назв пишуться з малої літери: *міськра́да, колгб́сп, ревкомі́сія, медінститут, облвиконкб́м, райземвідді́л, наркб́м.*

2. Скорочення з початкових літер (ініціальні) від назв власних і загальних пишуться великими літерами: *СРСР, ХТЗ, ДВОУ, МТС, ЗРК.*

Примітка. Скорочення з початкових літер від загальних імен, що вимовляються, як звичайні слова (без вставних звуків), пишуться малими літерами: *виш, витиш, загс*; комбіновані скорочення пишуться комбіновано: *РайЗУ...*

II

ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ВІДМІНЮВАНИХ СЛІВ

ІМЕННИК

§ 22. За характером відмінкових закінчень всі іменники можна поділити на 4 відміни:

I відміна: а) слова чоловічого роду на твердий і м'який приголосний, наприклад *завбд, робітнік, пролетар, майстер, товариш, вєлєтєнь, край*.

б) Слова середнього роду: *місто, гасло, море, прїзвище, знаннє* і подібні.

II відміна: Слова жіночого роду на —а, —я: *машіна, фабрика, праця, партія*.

III відміна: Слова жіночого роду на приголосний звук (твердий чи м'який): *ніч, річ, молодь, вість* і подібні.

Примітка. Також — слово *мати*.

IV відміна: Слова середнього роду на —я (з наростком -ят) і слова на —а (-ат), —я (-єн): *хлоп'я (хлоп'яти), дівчя (дівчати), коліща (коліщати), ім'я (імени)*.

Іменники в межах відмін поділяються на групи (див. нижче).

I ВІДМІНА

До 1-ої відміни належать такі групи іменників чоловічого роду і середнього роду.

1. ТВЕРДА ГРУПА

Чоловічий рід

1. Іменники чоловічого роду на твердий приголосний I. Тверда (крім ж, ч, ш, щ, дж) себто такі, як *ударник, темп, успіх, група, чоловік, палац, шофєр* і подібні.

2. Імен. ч. р. на — о, як *Петрoб, бaтькo* і под.

Середній рід

Середній рід 1) Імен. на -о (-ло, -ко, -хо і т. д.): *гaсло, депo, за-лiзо, мiсто, сeлo, перeвеслo*...

2. М'ЯКА ГРУПА

Чоловічий рід

М'яка група Чоловічий рід 1) Імен. ч. р. на м'який приголосний (-дь, -зь, -ль, -ць) та частина слів на **р**, тобто такі, як *учи́тель, ве́летень, ле́нінецъ, бoбцъ, шахта́р, то́кар*...

2) Імен. ч. р. на -й: *край, врожáй, зви́чай, носі́й, тра-вoсті́й*...

Середній рід

Середній рід 1) Імен. на -е (-ре, -ле, -це...) *мoре, по́ле, мiсце*.

2) Імен. на -я (без наростків -ят, -ат, -ен) переважно з подвоєнням приголосного: *завда́ння, змага́ння, зна́ряддя, здо́ров'я, житт́я, мiст́я, облич́ця, пі́р'я, по́лум'я* і т. д.

3. МІШАНА ГРУПА

Чоловічий рід

Мішана група Чоловічий рід Іменники на шиплячий звук (**ж, ч, ш, щ**) та частина іменників чолов. роду на -**р**: *мaлѣ́р, тeслѣ́р, вaнтáж, стб́рож, ткач, слухáч, това́риш, доц* і подіб.

Середній рід

Середній рід 1) Іменники на -же, -че, -ще, цебто -е з попереднім шиплячим звуком: *лoбже, плeчѣ, лѣви́ще*...

Примітка. Слова середнього роду на -жо, -чо, -що належать до твердої групи, напр. *Сáнчо, лeдáцo* і т. д.

УВАГА ДО ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ НА -Р

Іменники чоловічого роду на -р належать до всіх трьох груп.

Іменники
на -Р

Тверда група. Іменники на -р без наростків: *да́р, нава́р, ми́р, це́нтр, шу́р, му́р*; також — *папі́р, дві́р, ко́мір; шофе́р, ма́йстер, монте́р, ну́мер; тра́ктор, дире́ктор, профе́сор, акто́р; кома́ндир,*

бригадір, касір; гектар, семінар, комунар; іншомовні слова на -яр — *футляр, іменники на -яр з наголосом не на останньому складі: столяр, муляр*.

М'яка група. Іменники переважно з наростками -ар, -ир: *шахтар, друкяр, пролетяр, секретяр, інвентяр, проводяр* і подібні.

Мішана група. Іменники з наростком -яр (звичайно назви професій): *вапняр, вугляр, газетяр, муляр, повістяр, тесляр*.

II ВІДМІНА

До другої відміни належать такі групи іменників жіночого роду (і кілька чоловічого роду тих самих закінчень). II Відміна

1. Тверда група

Імен. жін. р. на -а (крім -жа, -ча, -ша, -ща): *перемоба, п'ятирічка, машина, фабрика, сімба, кукурудза...* 1. Тверда група

Примітка. Сюди належать імен. чол. і спільного (чол. і жін.) роду, як *стіроста, голова, дружина...*

2. М'яка група

Імен. жін. р. на -я, як *робітниця, праця, друкярня, стаття, бұря, кампанія, надія, партія...* 2. М'яка група

Примітка: Сюди ж належать і слова чол. і спільного роду типу *суддя* тощо.

3. Мішана група

Імен. жін. р. на -жа, -ча, -ша, -ща: *межа, їжа, тїсяча, заба́ча, плі́ща, гу́ща, ка́ша* і т. д. 3. Мішана група

III ВІДМІНА

До 3-ої відміни належать імен. жіночого р. з приголосним на кінці: *зустріч, піч, ніч, пбдорж, розкіш, міць, мблodge, вість, область, йкість, чверть, дерть, твар* і т. д. III Відміна

Примітка. Сюди ж належить слово — *мати*.

IV ВІДМІНА

До 4-ої відміни належать: імен. середнього р. на -а, -я (з наростками -ят, -ат, -ен): *коліща (коліщ-ат-и), дівча, гуся (гус-ят-и) теля, ім'я (ім-ен-и)*. IV Відміна

Таблиця відмін і зразки

	Від-мінки	Тверда група		М'яка група		
		Однина		Однина		
Перша відміна	Н.	робітник	міст - о	учитель	край	місц - е
	Р.	робітник - а	міста - а	учител - я	кра - ю	місц - я
	Д.	робітник - ові	міст - у	учител - еві	кра - еві	місц - ю
	Зн.	робітник - а	міст - о	учител - я	край	місц - е
	Ор.	робітник - ом	міст - ом	учител - ем	кра - ем	місц - ем
	М.	робітник - ові	у міст - і	вчител - еві	кра-ї(ю)	місц - і
		Множина		Множина		
	Н.	робітник - и	міст - а	учител - і	кра - ї	місц - я
	Р.	робітник - іа	міст	учител - іа	кра - їа	місц - ь
	Д.	робітник - ам	міст - ам	чител - ям	кра - ям	м сц - ям
	Зн.	робітник - іа	міст - а	учител - іа	кра - ї	місц - я
	Ор.	робітник - ами	міст - ами	учител - ями	кра - ями	місц - ями
	М.	робітник - ах	міст - ах	учител - ях	кра - ях	місц - ях
Друга відміна		Однина		Однина		
	Н.	фабрик - а		робітниц - я	наді - я	
	Р.	фабрик - и		робітниц - і	наді - ї	
	Д.	фабриц - і		робітниц - і	наді - ї	
	Зн.	фабрик - у		робітниц - ю	наді - ю	
	Ор.	фабрик - ою		робітниц - ею	наді - ею	
	М.	на фабриц - і		робітниц - і	наді - ї	
		Множина		Множина		
	Н.	фабрик - и		робітниц - і	наді - ї	
	Р.	фабрик		робітниц - ь	наді - ї	
	Д.	фабрик - ам		робітниц - ям	наді - ям	
	Зн.	фабрик - и		робітниц - і	наді - ї	
	Ор.	фабрик - ами		робітниц - ями	наді - ями	
	М.	фабрик - ах		робітниц - ях	наді - ях	

Відмінювання іменників

Мішана група			III відміна			
О д н и н а		Т р е т ь я відміна	О д н и н а			
товариш	прізвищ - е		Н.	Вістъ	Тінъ	Подорож
товариш - а	прізвищ - а		Р.	віст - і	тін - і	подорож - і
товариш - еві	прізвищ - у		Д.	віст - і	тін - і	падорож - і
товариш - а	прізвищ - е		Зн.	вістъ	тінъ	подорож
товариш - ем	прізвищ - ем		Ор.	віст - ю	тінн - ю	подорожж - ю
товариш - еві	прізвищ - і		М.	віст - і	тін - і	подорож - і
Множина			Множина			
товариш - і	прізвищ - а		Н.	віст - і	тін - і	подорож - і
товариш - ів	прізвищ		Р.	віст - ей	тін - ей	подорож - ей
товариш - ам	прізвищ - ам		Д.	віст - ям	тін - ям	подорож - ам
шовариш - ів	прізвищ - а		Зн.	віст - і	тін - і	подорож - і
товариш - ами	прізвищ - ами		Ор.	віст - ями	тін - ями	подорож - ами
товариш - ах	прізвищ - ах		М.	віст - ях	тін - ях	подорож - ах
О д н и н а		Ч е т в е р т а відміна	О д н и н а			
плоч - а			Н.	курч - а	ім'я	
плоч - і			Р.	курч - ат - и	ім - ен - и	
плоч - і			Д.	курч - ат - і	ім - ен - і	
плоч - у			Зн.	курч - а	ім'я	
плоч - ею			Ор.	курч - ам	ім'ям	
плоч - і			М.	курч - ат - і	ім - ен - і	
Множина			Множина			
плоч - і			Н.	курч - ат - а	ім - ен - а	
плоч			Р.	курч - ат	ім - ен	
плоч - ам			Д.	курч - ат - ам	ім - ен - ам	
плоч - і			Зн.	курч - ат - а	ім - ен - а	
плоч - ами			Ор.	курч - ат - ами	ім - ен - ами	
плоч - ах			М.	курч - ат - ах	ім - ен - ах	

УВАГИ ДО ОКРЕМИХ ВІДМІНКІВ

I відміна

ОДНИНА

РОДОВИЙ ВІДМІНОК¹⁾

§ 23. У родовому відмінку однини іменники 1-ої відміни мають закінчення -а(я) -у(ю).

-А, -Я

1) -а(я) мають:

а) Усі без винятку іменники середнього р. цієї відміни — -а в твердій і мішаній групах і -я в м'якій групі: *міста, села, гасла, прізвища, моря, поля, знання, знаряддя...*

б) Іменники чол. р. цієї відміни -а в твердій і мішаній групах, -я в м'якій групі, коли вони означають точно окреслені предмети, назви мір: *робітника, шахтаря, промвця, студента, трактора, гвинта, атома, димаря, автомобіля, олівця, Морбза* (прізвище); *метра, грама, січня, листопада, тижня, місяця*, але *року, акта* (в значенні окремого документа), *пакта*; а також *тёма, відмінка, факта, радіуса, сектора* та ін.

-У, -Ю

2) -у(-ю) мають: Імен. чол. р., коли вони означають предмети не точно окреслені (масу і матеріал, збірні, явища, поняття): *ячмєню, цукру, снігу, льоду, вогню, лісу, бору, колгоспу, плєнуму, активу, колективу, уряду, комісаріату, штабу, Наркомбсу, Раднаркомбу*; *дощу, грбму, морбзу* (але *Морбза*); *почіну, аналізу, ремонту, заходу, акту* (в значенні акції, дії), *поділу, сну, настрою, стану, гніву, запаху, звичаю, побуту, змісту, стилю, успіху, прогрєсу* і т. д.

-У, (-Ю)
та -А (-Я)

Примітка 1. -а(я) або -у(ю) вживаються в тих самих іменниках (п. 2. див. вище) залежно від значення: *каменя — каменю*; *листа —*

¹⁾ Називн. відм. див. вище § 22.

лісту; папéра — папéру; áкта — áкту; апарáта — апарáту
і т. д.

2. Є ряд іменників, що мають паралельні форми (без відтінків у значенні): *стідy — стидá, мбстy — мостá*, іноді з відтінками у значенні *стблy — столá*.

3. Так само іменники — назви місцевостей, в родовому однини мають то -у, -ю, то -а, -я: *стéпу, лúгу, горбду, майдáну, áру*, але *бéрега, горбá, кряжá*; зменшені форми звичайно тільки -а(я): *ліскá, ставкá, садкá, майдáнчика, городця*.

Географічні назви здебільшого мають закінчення -а, -я: *Хáркова, Псkóва, Сарáтова, Тéтерева, Мéдвина, Тúльчина, Козельця, Дінця, Дніпропетрoвська, Херсóна, Ленінгpáда, Берліна, Лóндона, Нью-Йóрка, Парíжа, Донбáса, Казакстáна, Урáла, Туркестáна* та ін., але *Сибíру, Кpíму*.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК

§ 24. У давальному відмінку однини іменники 1-ої відмінки мають закінчення: -ові, -еві, -у (-ю).

-ові
(-ЕВІ,
-ЕВІ)

1) -ові (-еві, -еві) як основну форму поруч із рідшою формою на -у (-ю) мають а) майже всі іменники чол. роду (-ові у твердій групі -еві у м'якій і мішаній групах): *удáрникові, Петрóві, Михáйлові, піонéрові, дирéкторові, вéлетневі, лéнінцеві, крáеві, носі́еві, шахтарéві, секретарéві*.

б) Зрідка іменники середнього роду переважно твердої групи з наростком -к(о): *дитя́ткові, немовля́ткові...*

2) -у(-ю) мають:

а) Майже всі іменники середнього р. цієї відмінки, крім згаданих вище в § 22 (б), мають -у в твердій і мішаній групах, -ю у м'якій групі: *містy, гáслy, селy, прізвищy, облі́ччy, знанн́ю, зна́ряддy, св́яту, сер́цю, сн́чю...*

б) Усі іменники чол. р. з закінченням — -ів(-ів), -ов у називному відмінку: *Хáрків - Хáркову, Кíїв - Кíєву, Льв́ів - Льв́ову, Воробі́в - Воробі́ву, о́строву...*

ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК

§ 25. У знахідному відмінку однини іменники цієї відмінки мають закінчення -а, -я або вживаються у формі називного відмінка.

1) -а (-я) пeбто однаково з формою родового відмінка мають усі іменники чол. р. цієї відмінки, коли вони означають істот: *будівни́кá, допові́дачá, кон́я, хлопця́*.

Знах.
відм. —
род. відм.

Примітка. Таке закінчення поруч з формою однаковою з називним відмінком можуть мати інколи і деякі інші іменники, наприклад: *трактор(а), комбайн(а), плуг(а), дуб(а), стол(а), карбованц(я), димаря, акт(а), лист(а), декрет(а).*

Знахідн.

В. — наз.

В.

2) Всі інші іменники чоловічого й середнього роду у знахідному відмінку мають ту саму форму, що і в називному: *комісаріат, колектив, ячмінь, стиль, стіл, сон, лист, міст, будинок, декрет, акт, місто, місце, село...*

ОРУДНИЙ ВІДМІНОК

**-ОМ -ЕМ,
(-ЕМ)**

§ 26. В орудному відмінку однини іменники цієї відміни мають закінчення **-ом, -ем (-ем)** і **-ям**.

1) **-ом** мають усі іменники чол. та середнього роду тверді, **-ем** (після голосних **-ем**) усі мішані і м'які іменники чол. і середнього р., крім іменників середнього р., що кінчаються на **-я** (*обличчя, лістя*): *ударником, темпом, монтером, містом, гаслом, селом, товаришем, слухачем, газетярем, секретарем, вуглярем, тягарем, плечем, явищем, прізвиськом, велетнем, бійцем, врождем, місцем, морем...*

-ЯМ

2) **-ям** мають усі іменники середнього роду безнаросткові на **-я**: *знанням, змаганням, життям, знаряддям.*

МІСЦЕВИЙ ВІДМІНОК

**-ОВІ, -ЕВІ,
(-ЄВІ)**

§ 27. У місцевому відмінку однини цієї відміни іменники мають закінчення: **-ові (-еві, -єві), -у (-ю), і (-ї).**

1) **-ові (-еві, -єві)** мають іменники:

а) Чол. р. переважно — назви живих істот: *на робітників, на братові, на товаришеві, на газетярєві...*

б) Середнього роду з наростком **-к-**: *на теляткові, дитяткові...*

-У

2) **-у** мають іменники:

а) чоловічого і середнього р. тверді переважно з наростком **-к-** (**-ик, -ок, -ак, -ко...**): *у гурткѹ, у будинкѹ, у підрахункѹ, у мішкѹ, на дощикѹ, у місячникѹ, на літакѹ, у держакѹ, на ліжкѹ, у військѹ.*

б) Деякі інші іменники чол. р. (переважно з наголосом на кінці у місцевому відмінку): *у степу, на шляху, на льоду, на снігу, у соку, у полку...*

-у

3) -і мають:

-і

а) Іменники чол. р. переважно без наростків: *на порозі, на поверсі, на березі, на місяці, в зубі, на ґрунті, на стовпі, у листі, в акті, у центрі, в декреті, в темпі, в штабі, в ремонті.*

б) Іменники середнього роду тверді (без наростка -к; див. вище 22. а): *на селі, у місті, у гаслі, у слові, на письмі, у пальті, в бюрі*; також іменники середнього р. мішаної та м'якої групи *на місті, у полі, у житті, на плечі, у становищі, у прізвищі.*

Примітка. Деякі іменники чол. роду мають паралельні форми: -у (-ю) -і (ї) наприклад: *в гаю — в гайі, в саду — в саді, на ставу — на ставі, на торгів — на торзі, в потягу — в потязі*; -ові (-еві) -еві -у: *на робітників, на робітників*; -ові (-еві, -еві) -і: *в рудові, в руді* та ін.

При прийменнику „по“ звичайно, вживається лише закінчення -у (-ю): *по місту, по селу, по Дніпру, по олівцю* (але: *у місті, на місці, на селі, у Дніпрі, в олівці.*

При можливих паралельних формах (див. вище примітку) питання про основну форму розв'язується на основі зазначених тут загальних правил вживання цих форм (див. п. п. 1, 2, 3).

КЛИЧНА ФОРМА

§ 28. Деякі слова 1-ої відміни (переважно назви живих істот) мають окремі закінчення -у, -ю, -е в кличній формі:

-у

1) -у мають імен. чол. р.:

а) з наростком -ко, -ик (-ук), -ок: *батьку, ударнику, сінку...*; б) з кінцевими -ж, -ч, -ш, -щ: *товаришу*; в) окремим імен. з іншими закінченнями: *діду, тату, сину...*

2) -ю мають імен. чол. р.:

-ю

а) м'які: *вєлетню, лєнінцю, вчїтелю, країю, шахтарю, пролетарю, секретарю.*

Примітка 1. Частина іменників чол. р. на -ець має кличну форму на -е: *молодче, хлопче.*

-Е

Примітка 2. Імен. чол. р. на -р мішаної групи (тобто типу *тесляр* — *теслярá* — *теслярéж* ... (мають закінчення -е: *теслярé*, *газетярé*, *повістярé* і т. д.

3) -е мають іменники чол. р.:

а) тверді, крім перелічених в цьому § 1) а, 1) б, 1) в.

б) Частина іменників на -ець (див. вище п. 2) примітка 1).

в) Імен. на -р мішаної групи (див. вище п. 3) примітка 2).

Імен. середнього р. (а також і імена типу *Жак*, *Джон*, *Джордж*, *Георг* та такі слова, як *містер*, *сер*...) клично́ї форми не мають.

МНОЖИНА

Називний відмінок

§ 29. У називному відмінку множини 1-ої відміни іменники мають закінчення -и, -і (-ї), -а (-я).

-И

1. —и мають:

Усі іменники чол. р. твердої групи (проте див. нижче): *робітників*, *заводи*, *береги*, *ліси*, *горби*, *селяни*, *громадяни*, *татари*, *серби*, *болгари*, *комунари*, *комісари*, *піонери*, *інспектори*, *футляри*.

-І (-ї)

2. -і (-ї) мають:

а) усі іменники чол. р. м'якої і мішаної груп: *в'єлетні*, *лєнінці*, *ковалі*, *ячмені*, *краї*, *проводирі*, *лікарі*, *ножі*, *слухачі*, *товариші*, *столярі*, *теслярі*, *секретарі*, *пролетарі*.

б) Із слів середнього роду: *очі* (о́ко), *плєчі* (плечé).

-А

3. -а мають:

а) усі іменники середнього роду твердої і мішаної групи: *міста*, *гасла*, *пєра*, *стрємена*, *прізвища*, *явища*...

б) Кілька іменників чол. р.: *вўса* (і *вуси*), *рука́за* (і *рукави*), *гру́нта* (і *грунти*), *хліба́* (і *хліби* з іншим значенням).

РОДОВИЙ ВІДМІНОК

§ 30. У родовому відмінку множини іменники першої відміни мають закінчення -ів (і́в), чисту основу (відсутність закінчення), -ей

-ІВ -ІВ

1. -ів (-і́в) мають:

а) майже всі іменники чол. роду (про іменники типу *селянин* див. нижче): *робітників, синів, степів, звірів, насипів, підписів, школярів, товаришів, дощів, косарів, днів, тракторів, сербів, болгарів*).

б) Винятково іменники середнього роду: *прислів'їв, подвір'їв, морів, полів*.

в) іменники середнього роду мають форму: *облич, знань, питань, роздоріж, стовпиц* (при рідковживаних формах з *-ів* — з наголосом на кінці: *почуттів* та ін.).

2. Чисту основу мають:

а) майже всі інші іменники середнього роду: *слів, гісел, місць, вікон, прізвищ, серць* (частіше *сердечь*), *озёр, кіл, (коло), волокон, полотен, коліс, джерёл, відер, кілець, ябць, сіл (село)*. ЧИСТА
ОСНОВА

б) Іменники чол. р.:

1) цілком послідовно іменники з наростком *-анин*: *селянин — селян, громадянин...*, менш послідовно з наростком *-ин*: *татар (-ів), болгар (-ів)*.

2) Поодинокі іменники після числівників: *сім днів (і днів), сто раз (разів), але: разів сто; пара чобіт*.

3. *-ей* мають: -ЕЙ

З іменників чол. р.: *коней, грошей, гостей*.

З іменників середнього р.: *очей, плечей (і пліч)*.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК

§ 31. 1. З іменникових закінчень давального відмінка *-ам, -ям* іменники першої відміни мають:

1. *-ам* — тверді і мішані чол. і середнього р.: *робітникам, товаришам, тракторам, газетярям, містам, селам, прізвищам*. -АМ

2. *-ям* — м'які чол. і середнього р.: *пролетарям, ковалям, шахтарям, місцям, морям, змаганням, обличчям*. -ЯМ

ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК

§ 32. У знахідному відмінку множини іменники вживаються або в формі називного множини або в формі родового множини, при чому:

ЗНАХ. В. = РОД. В. а) Імена і назви осіб мають форму знахідного відмінка = родовому відмінку: *робітників, учителів, товаришів, піонерів*.

ЗНАХ. В. = РОД. В. б) Іменники — назви тварин поряд з формою = родовому відмінку мають інколи і форму називного відмінка: *коне́й* (і *кони́*), *волів* (і *волі*).

ЗНАХ. В. = НАЗ. В. в) Іменники, що не означають живих істот, вживаються у формі називного відмінка: *тра́ктори, вантажі, олі́вці, міста́, села́*...

ОРУДНИЙ ВІДМІНОК

§ 33. В орудному відмінку множини мають закінчення — -ами (-ями), -ми.

-АМИ

1. -ами мають тверді і мішані іменники чол. і середнього р.: *робітника́ми, трактора́ми, товариша́ми, школяра́ми, міста́ми, прізвища́ми*.

-ЯМИ

2. -ями мають м'які іменники чол. і середнього р.: *коваля́ми, пролетаря́ми, шахтаря́ми, місця́ми, знаряддя́ми, обліччя́ми*.

-МИ

3. -ми (поруч звичайних форм на -ами, -ями) мають лише деякі поодинокі іменники:

Чоловічого роду: *кіньми, гістьми, грішми* (і *гроші́ма*), *чобітьми* тощо.

-ИМИ

4. -има інколи вживається в словах: *очі́ма, плечі́ма, уші́ма* (і вухами).

МІСЦЕВИЙ ВІДМІНОК

АХ, -ЯХ § 34. У місцевому відмінку множини -ах, -ях вживається в тих самих випадках, що -ам, -ям у давальному множини: *на робітника́х, на пролетаря́х, на обліччя́х*...

II. Відміна

Однина

РОДОВИЙ ВІДМІНОК¹⁾

§ 35. Іменники другої відміни в родовому відмінку мають закінчення -и, -і, -ї.

1) -и мають усі іменники твердої групи жін. р.: *машини, фабрики, п'ятирічки, перемог, книжк**и*. -и

2) -і, -ї мають усі іменники другої відміни м'якої і мішаної групи (-жа, -ча, -ша, -ща): *праці, буре, робітницьі, статті, партії, надії, площі, межі*. -і (-ї)

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК

§ 36. Іменники 2-ої відміни в дав. відм. мають закінчення -і, -ї: *машині, фабриці, книжці, робітницьі, п'ятиріччї, статті, надії, партії, площі, межі*. -і (-ї)

ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК

§ 37. Іменники 2-ої відміни мають у знах. від. -у для твердої і мішаної груп, -ю для м'якої: *фабрику, машину, п'ятирічку, площу, межі, робітницю, статтю, партію, надію, буре, також старосту, голову, суддю*... -у (-ю)

ОРУДНИЙ ВІДМІНОК

§ 38. В орудн. відмін. однини іменники цієї відм. мають закінчення -ою (для твердих), -єю (для м'яких і мішаних), -єю (після голосного звука): *машинною, фабрикою, п'ятирічкою, робітницею, статтею, площею, межєю, надією, партією, колективізацією*. -ою (-єю, -єю)

МІСЦЕВИЙ ВІДМІНОК

§ 39. У місцевому відмінку однини іменники другої відміни мають закінчення -і, -ї (після голосного): *на машині, фабриці, у п'ятиріччї, на площі, у їжі, на межі, у статті, робітницьі, надії, партії*. -і (-ї)

¹⁾ Називн. відм. див. вище § 22.

КЛИЧНА ФОРМА

§ 40. Клична форма цієї відміни має закінчення: - о, - е, - є, - ю.

- о 1) -о мають тверді іменники жі. р.: *Гáнно, сéстро...*
- е (-є) 2) -е (-є) мають м'які і мішані іменники жі. р.: *Кáмре, зéмле, Наді́є.*
- ю 3) -ю мають деякі пестливі іменники жі. р.: *дóбно, мату́сю, Гали́нцю, Мару́сю (і Мару́се)...*

МНОЖИНА

Називний відмінок

- и (-і, -ї) § 41. У називному відмінку множини іменники другої відміни мають закінчення -и (для твердої групи), -і (для м'якої і мішаної груп), —ї (після голосного звука): *маши́ни, фаб́рики, п'яти́рїчки, площі́, робі́тницї, наді́ї*, також чолов. і спільного роду: *ста́рости, судо́ді...*

РОДОВИЙ ВІДМІНОК

Род. в. § 42. У родов. відм. множини іменники другої відміни мають закінчення: -ей, -ів або закінчуються на чисту основу:

Чиста основа 1) Чисту основу мають іменники жі. р. твердої, мішаної і м'якої групи: *фа́брик, маши́н, дорі́г, бур, шкі́л, площ, ме́ж, робі́тниць, назв, кни́жок, мі́тел, вбе́н, і́гор, і́скор.*

-ей 2) -ей мають кілька іменників жі. р. на -а, -я: *ста́т-те́й (і ста́ттїв), свине́й, мише́й.*

-ів 3) -ів мають:
деякі іменники чолов. і спільного роду, напр., *судо́дів* тощо.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК

§ 43. Всі іменники другої відміни мають у дав. відмінку множини закінчення -ам, -ям.

-ам 1. -ам мають іменники жі. р. твердої і мішаної груп: *маши́нам, фаб́рика́м, площам, ме́жам.*

2. -ям мають іменники жін. р. м'які: *робітницям, бургам, статтям, надіям*. -ЯМ

ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК

§ 44. У знахідн. відм. множини іменники другої відміни мають або форму = називному множини, або форму = родовому множини (а то й обидві форми) так само, як і іменники чол. роду I-ої відміни. Приклади: *фа́брики, маши́ни, ме́жі, пло́щі, ву́лиці, друка́рні*; назви живих істот: *свині́й — свині́, корі́в — корови́*; для назв людей = формі родового відмінка: *робітни́ць, колгоспни́ць* тощо.

Знах.
в. = род.
в. або =
наз. в.,
або =
род. в.
і наз. в.

ОРУДНИЙ ВІДМІНОК

§ 45. В орудн. відм. множини II-ої відм. іменники мають закінчення -ами, -ями, -ми.

1) -ами мають іменники твердої і мішаної групи: *маші́нами, фа́бриками, площа́ми*... -АМИ

2) -ями мають іменники м'якої групи: *робітниця́ми, стаття́ми, ву́лиця́ми*... -ЯМИ

3) -ми (поруч звичайних форм на -ями, -ами): *свини́м*. -МИ

МІСЦЕВИЙ ВІДМІНОК

§ 46. У місцев. відм. множини II-ої відм. іменники мають закінчення —ах (для твердої і мішаної груп), —ях (для м'якої групи): *на фа́бриках, на площа́х, у стаття́х*... -АХ
-ЯХ

III Відміна

III Від-
міна

Однина

§ 47. 1. Родовий, давальний відм. має закінчення -і. Див. Род., дав. в. -і. табл. (ст. 30).

2. Знахідний відмінок = називному відмінкові.

Знах. в. =
наз. в.

3. Орудний відмінок — *ті́нню, міддо́ю, мі́ццю, подо-ро́жжю, ні́ччю, га́луззю, су́ттю*, але: *ві́сттю, я́кістю, сме́рттю, жовча́тю, ха́рчю, люби́в'ю, крив'ю, ма́тір'ю*. -Ю

4. Місцевий. відм. має -і: *подо́рожі, га́лузі, ті́ні, ві́сті*... -І

Множина

- І § 48. 1. Називний відм. — завжди -і: *вісті, відповіді...*
- ЕЙ 2. Родовий відм. має закінчення -ей (основна форма): *вістѣй, відповідей, відомостей, областей, подорожей, тіней.*
- Від слова *мати* — *матерів.*
- АМ, -ЯМ 3. Давальн. відм. має закінчення -ям, -ам (після шиплячих звуків: ж, ч, ш, щ): *відповідям, вістѣям, тварѣям, ночам, подорожам* тощо.
- ЗНАХ.В.= 4. Знахідн. відм. має форму = називному відмінкові:
= НАЗ. В. *відповіді, тіні, вісті, ночі, подорожі, тварі...*
- АМИ,
-ЯМИ 5. Орудний відм. має закінчення -ями, -ами (після шиплячих звуків): *відповідями, вістѣями, ночами.*
- АХ, -ЯХ 6. Місцев. відм. має закінчення -ях, -ах (після шипляч.):
у відповідях, у подорожах і т. д.

Примітка. Не слід плутати давальн., орудн. і місцев. відм. множини слів типу — *обличчям, роздоріжжям, піддашшям...* *обличчями, обличчях* і т. д. (де послідовно іде -ям, -ями, -ях і здебільшого подвоєння), з словами типу — *зустрічами, подорожами, розкошами* і т. д., де після шиплячого (неподвоєного) звука послідовно маємо -ам, -ами, -ах.

IV Відміна

IV. Відміна Однина

- § 49. 1. Називний відмінок має закінчення -я, -а (після шиплячих): *гусѣ, галченѣ, голуб'ѣ, ім'ѣ, курчѣ, лошѣ, коліщѣ* і т. д.
2. Родовий відмінок має форму на -ят-и, -ат-и (після шиплячих); *гус-ѣт-и, курч-ѣт-и, ім-ен-и.*
3. Давальний відмінок — має відповідно -ят-і, -ат-і: *гус-ѣт-і, курч-ѣт-і, ім-ен-і.*
4. Знахідний відмінок = називному відм. (як завжди в іменниках середнього роду): *гусѣ, курчѣ, ім'ѣ.*
5. Орудний відмінок має форму (без наростка) на -ям, -ам (після шиплячих): *гусѣям, курчѣям, ім'ѣям (іменем).*
6. Місцевий відмінок -ят-і, -ат-і (а — після шиплячих) на *гус-ѣт-і, курч-ѣт-і, ім-ен-і.*

МНОЖИНА

§ 50. 1. Називний відмінок і знахідний відмінок мають однакову форму на -ят -а, -ат -а: гус - *ят -а*, курч - *ят -а*; також: *імена*.

2. Родовий відмінок множини має форму на -ят, -ат (після шиплячих)— без закінчення: гус - *ят*, курч - *ят*.

3. Давальний відмінок -ам: гус - *ят -ам*, курч - *ят -ам*.

4. Знахідний відмінок = називному або родовому відмінкові: гус - *ят - (а)*, курч - *ят - (а)*, ім - *ен -а*.

5. Орудний відмінок -ят -ами, -ат -ами: гус - *ят -ами*, курч - *ят -ами*, ім - *ен -ами*.

6. Місцевий відмінок -ят -ах, -ат -ах: на гус - *ят -ах*, курч - *ят -ах*, ім - *ен -ах*.

УВАГИ ДО ВІДМІНЮВАННЯ СЛІВ, ЩО НЕ МАЮТЬ ОДНИНИ

НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК

§ 51. 1. -и: *люди, кюри, гуси, діти, сіни, сани...*, -и
окулярі, в'язи, сходи, збіни, ночви, Яси, Афінні, Чер-
каси, Бендери, Карпати.

2. -і: *двері...*, *гордоці, хитроці, дріжджі...*, Лубні, -і
граблі, коноплі, помійі.

3. -а: *грунтá, хліба́*, поряд із формами: *грунтí, хлібí* -а
(з іншим значенням, ніж *хліба́*)..., *віла, ясла, ворота.*

РОДОВИЙ ВІДМІНОК

§ 52. 1. -ей: *людéй, курéй, гусéй...*, *дверéй...* -ей

2. -ів: *окулярі́в, сходи́в, дріжджі́в, хитроці́в, кліщі́в,* -ів
грунті́в, хлібі́в...

3. Чиста основа: *конопе́ль, грабе́ль...*; *леща́т, вил, ясел,* Чиста
ворі́т..., Яс, Афін, Черкас, Бендер. основа

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК

-АМ § 53. 1. -ам, коли в називному відмінку іменник має тверде закінчення -и, -а та після (неподвоєних) ж, ч, ш, щ: *сходам, в'язам, ночам, Бендерам...*, *грунтам, вілам, яслам...*, *радошам, веселошам*.

Виняток: *людям, курям, гусям, дітям, сіням, санням*.

2. -ям після м'яких закінчень (-і, -ї, -я): *дверям, граблям, вінцям*.

ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК

§ 54. Знах. відмінок має форму = називному відмінкові, або = родовому відмінкові (для назв людей), або обидві форми (для назв тварин — відповідно до загальних норм вживання знахідного відмінка: *людей, гусей (і гуси), курей (і кури)...* *сани, окуляри, Черкаси, Бендери...*, *конопль, граблі...*, *віла, хліб, ясла...*, *вінця...*

ОРУДНИЙ ВІДМІНОК

§ 55. Орудн. відм. має закінчення -ами, -ями, -ми.

-АМИ 1) -ами в твердих і мішаних групах,

-ЯМИ 2) -ями в м'яких групах,

-МИ 3) -ми (поруч звичайних форм на -ами, -ями): *ворітьми, дверми (і дверима), грішми (і грошима), сіньми, курми, гусьми, дітьми, людьми, саннями* тощо.

МІСЦЕВИЙ ВІДМІНОК

-АХ § 56. Місцев. відм. має закінчення -ах, -ях в тих випадках, що -ам, -ям у давальному відмінкові (див. вище).

-ЯХ

ПРИКМЕТНИК

§ 57. Прикметники (за характером приголосного перед закінченням) поділяються на дві групи: тверду (*гарний*) і м'яку (*синій*).

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Однина

Тверда група

Н. гарн-ий	гарн-е	гарн-а
Р. гарн-ого	гарн-ого	гарн-ої
Д. гарн-ому	гарн-ому	гарн-ій
Зн.= Наз. або		
Род.	гарн-е	гарн-у
Ор. гарн-им	гарн-им	гарн-ою
М. гарн-ому (-ім)	гарн-ому (-ім)	гарн-ій

М'яка група

Н. син-ій	син-е	син-я
Р. син-ього	син-ього	син-ої
Д. син-ьому	син-ьому (-ім)	син-ій
Зн.= Наз. або		
Род.	син-е	син-ю
Ор. син-ім	син-ім	син-ьою
М. син-ьому (-ім)	син-ьому (-ім)	син-ій

Множина

Н. (Зн.) гарн-і	син-і
Р. гарн-их	син-іх
Д. гарн-им	син-ім
Ор. гарн-ими	син-іми
М. гарн-их	син-іх

ОДНИНА

НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК

§ 58. 1. До твердих прикметників, як видно з схеми (див. вище), належать усі прикметники на -гий, -кий, -хий, чий, -жий, -ший, -ший, -ций: тугий, гіркий, глухий, телячий, старіший, го́жий, тямі́щий, кю́ций.

Тверді
прикмет-
ники

До твердих належать і прикметники без звичайного для чоловічого роду закінчення -ий:

а) З наростками - ів (після голосних та апострофа - і́в) та -ин (після голосних та апострофа - і́н): *Се́ме́нів, Пе́трє́нків* (- енкове, - енкова), *ше́вців* (*ше́вце́ве, ше́вце́ва*), *до́бчин* (*до́бчине, до́бчина*), *ня́нин* (*ня́нине, ня́нина*), *Ма́рїн* (*Ма́рїне, Ма́рїна*).

б) *ві́нен, ва́рт, го́бен, ла́ден, го́тов, по́вен, по́вінен, пе́вен.*

М'які при-
кметники

2. До м'яких прикметників належать майже виключно прикметники на - ній після приголосного, а саме такі: *бе-зодній, братній, ве́рхній, ве́чірній, всесві́тній* (*досві́тній, цілосві́тній...*), *горбо́дній, да́вній, доста́тній, дре́вній, дру́жній, жи́тній, за́дній, кра́йній, лі́тній, майбу́тній, ма́терній, мо-гу́тній, му́жній, ни́жній, оби́дній* (*пооби́дній*), *осі́нній, оста́нній, пере́дній, пі́зній, поро́жній, прису́тній, пу́тній, ра́нній, само́тній* (*але са́мітній*), *сере́дній* (*посере́дній...*), *си́ній, спі́дній, сторо́нній, сусі́дній, ха́тній, худо́жній*, усі при-слівникові на - шній, - жній: *вчора́шній, дома́шній, за́в-тра́шній, туте́шній, бли́жній, спра́вжній, до́лішній* *поздоб-жній* і т. ін., як і аналогічного творення — *прийде́шній, сі́нешній* і т. ін., числівник — *тре́тій*, власні назви *Жа́б'є, Каба́м'є* і небагато інших. Але: *безла́дний, безпоро́дний, безробі́тний, велі́чний, відпові́дний, господа́рний, дові́чний, доро́жній, замо́жній, за́хідний, кні́жній, майсте́рний, мо́дний, нагі́р-ний, наро́дний, отру́тний, попере́чний, приро́дний, прода́ж-ний, рі́дний* (*своєрі́дний різнорі́дний...*), *семирі́чний, того-бі́чний, схі́дний, то́божній* і т. под.

Крім того, прикметники на - їй (після голосних): *безкра́йї, довгові́її, короткоші́її.*

ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Однина

§ 59. В інших (непрямих) відмінках однини прикметни-кові закінчення такі:

	чолов. й середн. р.	жіноч. р.
Родов. відмін.	-ого	-ої
	-ього	-ьої
	-його	-йої
Давальн. відм.	-ому	-ій
	-ьому	-ій
	-йому	-ій

Знах. відм.	Називн. або Родов.	-у
		-ю
Орудн. відм.	-им	-ою
	-ім	-вою
	-їм	-їою
Місцев. відм.	-ому, -ім	-ій
	-вою, -ім	-ій
	-їому, -їм	-їй

1. Приклади до родов. відм.: *тіхого, сінього, безкра́й- Родов. в.*
ого, тіхої, сіньої, безкра́йої, Петре́нкового, Петре́нкової,
тітчиного, тітчиної.

2. Приклади до давальн. відм.: *тіхому, сіньому, без- Давал. в.*
кра́йому — тіхій, сіній, безкра́йї, Петре́нковому, Пе-
тре́нковії, тітчиному, тітчиній.

3. Приклади до знахідн. відм.: *тіхий, тіхого, сіній, Знах. в.*
сінього, сінє, безкра́йї, безкра́є, тіху, сіню, безкра́ю,
Петре́нків, Петре́нкове, Петре́нкову, тітчин, тітчиного,
тітчине, тітчину.

4. Приклади до орудного відм.: *тіхим, сінім, без- Орудн. в.*
кра́їм, тіхою, свіжою, сіньою, Петре́нковим, Петре́нко-
вою, тітчиним, тітчиною.

5. Приклади до місцев. відм.: *на тіхому; або тіхім, Місцев. в.*
сіньому, або сінім, безкра́йьому або безкра́їм, тіхій, сіній,
безкра́йї, Петре́нковому, Петре́нковії, тітчиному або
тітчиним, тітчиній.

Множина

§ 60. У множині приметникові закінчення однакові для всіх родів:

Називн. відм.	-і
	-і
	-ї
Родов. відм.	-их
	-іх
	-їх

Давальн. відм.

- *им*

- *ім*

- *їм*

Знахідн. відм.

= Називн. або Родовому

Орудн. відм.

- *ими*

- *іми*

- *їми*

Місцев. відм.

- *их*

- *іх*

- *їх*

Назив. в.

1. Приклади до називн. відм.: *ті́хї, сї́ні, безкра́ї, Пете́рєв-
кови́, шевце́ві, ті́тчині*.

Увага. Див. іще § 45а про прізвиська з прикм. закін-
ченням.

Родов. в.

2. Приклади до родов. відм.: *ті́хїх, сї́ніх, безкра́їх,
Пете́рєвїх, шевце́вїх, ті́тчинїх*.

Давальн.

в.

3. Приклади до давальн. відм.: *ті́хїм, сї́нім, безкра́їм,
Пете́рєвїм, шевце́вїм, ті́тчинїм*.

Знах. в.

4. Приклади до знахідн. відм.: *ті́хї, сї́ні, безкра́ї, ті́-
хїх, сї́ніх, да́внїх; Пете́рєвї — Пете́рєвїх, ті́тчині —
ті́тчинїх*.

Орудн. в.

5. Приклади до орудного відм.: *ті́хїми, сї́німи, без-
кра́їми, Пете́рєвїми, шевце́вїми, ті́тчинїми*.

Місцев. в.

6. Приклади до місцев. відм.: *на ті́хїх, сї́ніх, без-
кра́їх, Пете́рєвїх, шевце́вїх, ті́тчинїх*.

Увага. Усі прикметникові іменники, як от *будівни-
чий, лютий* (місяць), *подорбжний*..., відмінюються
як звичайні прикметники — до *будівничого, будівни́чі,
з будівничими*.

Щодо власних імен (прізвись та географічних назв)
прикметникових, то див. розд. далі.

ЗАЙМЕННИК

§ 61. Особовий і зворотний займенник

Наз. в.	Однина			Множина	
	<i>я</i>	<i>ти</i>		<i>ми</i>	<i>ви</i>
Род. в.	<i>мене́</i>	<i>тебе́</i>	<i>себе́</i>	<i>нас</i>	<i>вас</i>

29257

Дав. в.	мені	тобі	собі	нам	вам
Знах. в.	мені	тебі	собі	нас	вас
Оруд. в.	мною	тобою	собою	нами	вами
Місц. в.	на мені	на тобі	на собі	на нас	на вас
Наз. в.	він	воні	вона	вони	
Род. в.	його (нього)	її (неї)	їх (них)		
Дав. в.	йому	їй	їм		
Знах. в.	його (нього)	її (неї)	їх (них)		
Оруд. в.	ним	нею	ними		
Місц. в.	на ньому, нім,	на ній	на них, їх		
	йому				

Форми займенника 3-ї особи після зв'язаних з ним прийменників уживаються з—н (до нього, за неї..., але до його справи...). В орудному відмінку форма з н вживається і без прийменника: ним, нею, ними.

§ 62. Присвійні займенники

	Однина		Множина
Наз. в.	мій	моє	мої
Род. в.	мого	мої	моїх
Дав. в.	моєму	моїй	моїм
Знах. в.	= Наз. або Род. мою		= Наз. або Род.
Оруд. в.	моїм	моєю	моїми
Місц. в.	на моєму, моїм на моїй		на моїх

Так само відмінюються твій, свій.

§ 63. Вказівні займенники.

	Однина		Множина
Наз. в.	той, те	та	ті
Род. в.	того	тієї	тих
Дав. в.	тому	тій	тим
Знах. в.	= Наз. або Род. ту		= Наз. або Род.
Оруд. в.	тим	тією	тими
Місц. в.	на тому, тім на тій		на тих

Так само відмінюються отой, тамтой.

Наз. в.	цей, це	ця	ці
Род. в.	цього	цієї	цих

Дав. в.	цѣому	цѣй	цѣм
Знах. в. = Назив. або Род.	цѣю	= Назив. або Род.	
Оруд. в.	цѣм	цѣєю	цѣми
Місц. в.	на цѣому, цѣм, на цѣй	на цѣх	

Так само відмінюються *оцей* та рідше вживане *сей* (у таких виразах, як *сього року, сю ніч, себто* тощо).

§ 64. Питальні займенники

Наз. в.	хто	що
Род. в.	кого	чого
Дав. в.	кому	чому
Знах. в.	кого	що
Оруд. в.	ким	чим
Місц. в.	на кому, на кім	на чому, на чім.

Однина			Множина
Наз. в.	чий чиб	чий	чії
Род. в.	чийого	чибї	чіїх
Дав. в.	чийому (чиєму)	чийї	чіїм
Знах. в. = Наз. або Род.		чию	Наз. або Род.
Оруд. в.	чийм	чиєю	чіїми
Місц. в.	на чийому, (чиєму, чийм)	на чийї	на чіїх

§ 65. Означальні займенники

Однина			Множина
Наз. в.	увесь (весь) усє	уся	усі
Род. в.	усього	усїбї	усїх
Дав. в.	усьому	усїй	усїм
Знах. в. Наз. або Род.		усю = Наз. або Род.	
Оруд. в.	усїм	усїєю	усїма
Місц. в.	на всьому, на всїм	на всїй	на всїх

§ 66. СКЛАДЕНІ ЗАЙМЕННИКИ.

Складені займенники відмінюються лише в основній частині:

Хтось-когось-комусь, кимсь і кимось...

Щось-чогось-чомусь-чимсь і чимось...

Чийсь-чийбогось-чибїсь-чиймсь і чиймось...
Котрийсь-котрбогось-котрбумсь...
Дехто-декого-декому-де на кім і на декім...
Деякий-деякої-деякими -на деяких і де на яких...
Ніхто-нікого-нікому-ні на кому і на нікім...
Ніякий-ніякого-ніякому-ні на якім і на ніякім... (ому)
Щобудь-чогобудь-чобудь-на чобубудь...
Хтонебудь-когонебудь-комунебудь...
Абийхто-абийкого-абийкому...
Абийякий-абийякого-абийякій...

Усі інші займенники: *наш, ваш, кожен, жбден* (кожний, жбдний), *всїкий, який, котрий, їнший, їнакшій, всїлякий, самїй, сам* відмінюються як прикметники. (Від займенника *сам* називний відмінок множини *самі і самі*).

Примітка 1. Після всіх прийменників наголос переходить з останнього складу на перший у таких займенникових формах: *до мене, за тебе, на себе, з нього, у неї, біля ко́го (когось), ві́д то́го, чо́го (чогось), цьо́го, усьо́го, на то́му, при цьо́му, чо́му (чомусь), всьо́му.*

Але коли такий займенник залежить не від прийменника, то й наголос не переходить: *до його́ хати і т. їн.*

ЧИСЛІВНИК.

§ 67. Відмінювання числівників.

Числівник *одїн, одно́ (одне́), одна́* відмінюється так, як займенник *той, те, та* (див. § 63): *одного́, однієї́...*

Інші відмінюються так:

Н.	два́ дві	три	чоти́ри
Р.	двох	трьох	чоти́рьох
Д.	двом	трьом	чоти́рьом
З.	= Наз. або Род.	= Наз. або Род.	= Наз. або Род.
Ор.	двома́	трьома́	чотирма́
М.	на дво́х	на трьо́х	на чотирьо́х
Н.	п'ять	шість сім	вісім
Р.	п'ятьо́х	шістьо́х сімьо́х	вісьмьо́х

Д. *п'ятьом шістьом сімю вісьмом*
 З. = Наз. або Род. = Наз. або Род. = Наз. або Род.
 Ор. *п'ятьма шістьма сімома вісьмома* або *вісьма*
 М. на *п'ятьох* на *шістьох* на *сімюх* на *вісьмюх*

Цілком так, як *п'ять* або *шість*, відмінюються числівники *дев'ять*, *десять*, *одинадцять*, *дванадцять*, *тринадцять*, *чотирнадцять*, *п'ятнадцять*, *шістнадцять*, *сімнадцять*, *вісімнадцять*, *дев'ятнадцять*, *кільканадцять*, *двадцять*, *тридцять*, *п'ятдесят*, *шістдесят*, *сімдесят*, *вісімдесят*, *кількадесят*, але всі вони в родов., давальн. і місц. відмін. вживаються також з закінченнями -и: з *п'ятьох* — з *п'яти* (*шесті*, *семі*, *восьмі*), *двадцятьом* карбованцям — *двадцяті* карбованцям, *шістдесятьох* робітників — *шістдесяті* робітників і т. ін.

Складені числівники на означення сотень — *двісті*, *триста*, *чотиріста*, *п'ятсот*, *шістсот*, *сімсот*, *вісімсот*, *дев'ятсот* — відмінюються розпадаючись: з *двох сот*, *п'ятьом* *стам* карбованцям, *дев'яти сот*, з *чотирма* *стами* робітників, на *п'ятьох* *стах* карбованцях і т. ін., але вживаються й без зміни закінчень: без *шістсот*, з *п'ятсот* людьми, на *чотиріста* *сімдесят* *вісім тисяч* *шістсот* *п'ятдесят* *дев'ять* карбованців... (у таких складених числівниках відмінюється тільки останній числівник, як також і в порядкових числівниках з *вісімсот* *тридцять* *п'ятим* і т. ін.).

Числівники *сорок*, *дев'яносто*, *сто* вживаються в родовому, давальн. і місц. відмін. з закінченням -а: з *сорока*, *дев'яноста*, *ста*, а для орудного відм. зрідка вживаються форми *стома*, *сорокма*.

Числівники *скільки*, *кілька*, *декілька*, *стільки*, *багато* відмінюються як два: *скількиюх*, *скількиюм*, *скількиюма*, *багатьюх*, *багатьюм*, *багатьюма*...

Збірні числівники *двоє*, *обоє*, *троє* не відмінюються, замінюючись у непрямих відмінках формами від *обі*, *три*: *двох*, *двом*...

Збірний числівник *обидва*, *обидві* замінюється в непрямих відмінках формами: *обюх*, *обюм*, *обюма*, на *обюх*.

Збірні числівники *чотверо*, *п'ятеро*, *шістеро*, *семеро*, *восьмеро*, *дев'ятеро*, *десятеро*, *одинадцятро*... зрідка від-

мінюються як два: *четвербох, четвербм, четверома, на четвербох* і т. ін.

§ 68. Порядкові числівники

1. *Перший (перше, перша), 2 другий, 3 третій, 4 четвертий, 5 п'ятий, 6 шостий, 7 сьомий, 8 восьмий, 9 дев'ятий, 10 десятий, 11 одинадцятий, 12 дванадцятий..., 20 двадцятий, 30 тридцятий, 40 сороковий, 50 п'ятдесятый, 60 шістдесятый, 70 сімдесятый, 80 вісімдесятый, 90 дев'яностый, 100 сотий, 200 двосотий, 300 трисотий, 400 чотирисотий, 500 п'ятсотий..., 1000 тисячний..., 1.000.000 мільйонний...* відмінюються як прикметники.

§ 69. Дробові числівники

Дробові числівники вживаються так:

1. Коли чисельник = 1, а знаменник будьякий числівник, то чисельник буде *одна*, а знаменник відповідний — порядковий числівник жіночого роду однини: $\frac{1}{2}$ — *одна друга*, $\frac{1}{3}$ — *одна третя*, $\frac{1}{4}$ — *одна четверта* і т. ін. Відмінюються вони, як звичайні числівники: *ділити на одну двадцять*...

Половина ($\frac{1}{2}$), *третина* ($\frac{1}{3}$), *четвертина* відмінюються як звичайні іменники.

2. Коли чисельник 2, 3, 4, 5 і т. д., а знаменник 2, 3, 4, 5 і т. д., то чисельник буде *дві, три, чотири, п'ять* і т. д., а знаменник: *других, третіх, четвертих, п'ятих* і т. д.: $\frac{5}{2}$ — *п'ять других*, $\frac{2}{3}$ — *дві третіх*, $\frac{3}{4}$ — *три четвертих*, $\frac{4}{3}$ — *чотири третіх*, $\frac{3}{5}$ — *три п'ятих*, $\frac{2}{7}$ — *дві сьомих*, $\frac{9}{10}$ — *дев'ять десятих* і т. ін.

3. Числівники — *півтора (карбованця, відра), півтори (тисячі) півтораста...* — не відмінюються¹⁾.

Примітка. Щодо сполучення іменників та прикметників із числівниками *два, дві, обидва, обидві, три, чотири*, то див. § 21.

Про правопис прислівникових числівників, як *поперше, подруге...* *уперше, удруге, вдесятеро...* див. § 99.

Про правопис числівників у складених словах див. § 21.

¹⁾ З іменниками *пів* пишеться разом, коли входять у суцільне слово: *південь, піваркуш* і т. ін. (тобто, коли можливі форми *півднем, піваркушем* і т. ін.); в інших випадках пишеться окремо: *пів Харкова, пів доповіді*.

ДІЄСЛОВО

Дійсний спосіб

Теперіш-
ній час

§ 70. 1. Особові закінчення дієслів теперішнього часу та майбутнього простого (доконаного):

		I група	II група
		[e/у (є/ю)]	[и/я, а (ї/я)]
Одинна	1 ос.	-у (-ю)	-у (-ю)
	2 ос.	-еш (-єш)	-иш (-їш)
	3 ос.	-е (-є)	-ить (-їть)
Множина	1 ос.	-емо (-ємо)	-имо (-їмо)
	2 ос.	-ете (-єте)	-ите (-їте)
	3 ос.	-уть (-ють)	-ать (-ять)

Увага 1. За винятком лише 4 дієслів (див. увагу 6) усі дієслова щодо особових закінчень теперішнього часу належать до I або до II групи.

До II групи належать:

а) Усі дієслова, що мають в неозначеній формі (інфінітиві) -ити (після голосних -їти): *хваліти* — *хвалили, хвалять, хвалимо, хвалите, хвалять, варіти* — *варить...*, *робіти* — *робимо...*, *бачити* — *бачать, гоїти...*, *доїти*¹⁾.

б) Деякі дієслова на -іти, -ати, -ти: *веліти* — *велить...*, *сидіти* — *сидить...*, *кричати* — *кричить...*, *бігти* — *біжить...* Майже всі вони мають наголошене закінчення, за винятком окремих тільки дієслів: *вісити* — *вісими, вісити...*, *мусити* (*мусити*) — *мусими...*

Усі інші дієслова належать до I групи: *пастити* — *пасе, пасеш...*, *ждати* — *ждеши...*, *горнути* — *горнеш...*, *прясти* — *прядеш...*, *чутити* — *чуєши, чує...*, *знати*, *знає...*, *вішати* — *вішавши...*, *дарувати* — *даруєши...*

До цієї ж групи належать і *боріти*, *поріти*, *коліти*, *політи*, *моліти*, *оріти*, *хотіти* (*хочеш, хочуть*, але від *хтіти* — *хтіють*).

¹⁾ Дієслова *біти* (*беш...*), *літи* (*лєши...*), *ріти* (*рєши...*), *шїти* (*шє...*), *жїти* (*живєши...*), *вїти* (*вє...*), *вїти* (*в'є...*) і подібні не становлять винятку з цього правила, бо в них закінчення інфінітива не -ити а -ти.

Примітка. Усі дієслова на -отати I групи, на -отіти — II: цокотати — цокочіть, цокбчеш, цокбчуть..., цокотіти — цокочіть, цокотіши, цокотіть..., муркотати, муркочіть, муркбчеш..., муркотіти — муркочіть, муркотіши..., булькотати — булькочіть, булькбчеш..., булькотіти — булькочіть, булькотіши..., гуркотати — гуркотіти...

Увага 2. Щодо розподілу дієслів обох груп на підгрупи, тобто щодо визначення правил уживання в закінченнях у чи ю, е чи є, и чи ї, -ать чи — ять, то треба пам'ятати таке:

а) -є (I гр.) і ї (II гр.) вживається тільки після голосних: дає, грави, купіємо, яснієте..., об'їть, об'їте...

Примітка. Не становлять винятку ле, леши... лють, б'є..., б'ють, в'є... в'ють, п'є..., п'ють, бо тут перед закінченням колись був також голосний.

б) я і ю не пишуться після ж, ч, ш, щ: біжають, кричать, с'юшать, тріщать, біжеш, кричеш...

Увага 3. У дієсловах II групи в 1 особі однини приголосні д, т, з, с змінюються на дж, ч, ш, ж, а зд, ст — на ждж, щ: водити — воджу, вертїти — верчу, возїти — возжу, носїти — носжу, їздити — їжджу, вїмостити — вїмощу...

Ці звуки звичайно змінюються в дієприкметниках на -ний від таких дієслів, а також у вивідних дієсловах із наростками -ува, та -а-: збуджений, кручений, вбжений (возїти), нбшений, прина́джувати, ви́кбчувати, ви́нбшувати, розк'шувати, походжа́ти, саджа́ти...

У віддієслівних іменниках на -ння зміна ця обов'язкова, коли перед -ння стоїть е: розхо́дження, відно́шення, розгні́ждження, спроще́ння... (але воді́ння, возі́ння, носі́ння, круті́ння).

Примітка. Не треба змішувати змінне г - ж і д - дж: напру́га, напру́жуюсь, напру́ження..., але ході́ти — ходжу́, розхо́дження і т. ін.

Увага 4. У дієсловах II групи після губних (б, п, в, м, ф) перед я (як і перед ю) з'являється л: любля́ть, купля́ть, лбеля́ть, лбмля́ть (як і люблю́, куплю́...).

Увага 5. Частка **сь (-ся)**, як і в усіх дієслівних формах, пишеться вкупі, при чім у дієсловах I групи в 3 особі однини перед **-ся (-сь)** з'являється **-ть**: *беруся, берешся, беруться, береться, знається...*

Увага 6. Чотири дієслова становлять окрему групу закінченнями теперішнього часу — це *їсти, б́ути, да́ти, (розпо, - відпо - ...) - вісти*.

Однина				
1 ос.	<i>їм</i>	<i>(єсьм)</i>	<i>дам</i>	<i>відповім</i>
2 ос.	<i>їси</i>	<i>(єси)</i>	<i>даси</i>	<i>відповіси</i>
3 ос.	<i>їсть</i>	<i>є, єсть</i>	<i>оасть</i>	<i>відповідь</i>

Множина				
1 ос.	<i>їмо</i>	<i>(єсьмо)</i>	<i>дамо</i>	<i>відповімо</i>
2 ос.	<i>їсте</i>	<i>(єсте)</i>	<i>дасте</i>	<i>відповісте</i>
3 ос.	<i>їдять</i>	<i>суть</i>	<i>дадуть</i>	<i>відповідять</i>

Від дієслова *б́ути* звичайно вживається тільки форма *є (єсть)*, заступаючи всі інші форми (тобто *є* для 1 і 2 ос. однини і для всіх трьох осіб множини); форма *суть* вживається зрідка.

Майбутній час

2. Майбутній час недоконаний вживається в таких формах:

а) Недоконаний інфінітив + допоміжне дієслово *бути*: *б́уду, б́удеш, б́уде, б́удемо, б́удете, б́удуть писати* і т. ін.

б) Недоконаний інфінітив + форми *-му, -меш, -ме, -мемо, -мете, -муть*, що стали ніби дієслівними закінченнями, цілком злившись із інфінітивами: *пекти́му, пекти́меш, пекти́ме, пекти́мемо, пекти́мете, пекти́муть* і т. ін.

Минулий час

3. Родові закінчення для форм минулого часу: — в або чиста основа для чоловічого роду однини, — **-ло** — середнього й **-ла** — жіночого та **-ли** для множини: *брав, ніс, пік, стері́г, уті́к, бра́ло, несла́б, пекла́б, стерегла́б, утекла́б, бра́ла, несла́, пекла́, стерегла́, утекла́, бра́ли, несла́й, пекла́й, стерегла́й, утекла́й*.

§ 71. Наказова форма

Крім форм 2 особи однини і множини, для наказової форми в дієсловах є ще окрема форма 1 особи множини.

Закінчення наказових форм:

2 особа	однини	-и
1 особа	} множини	-ім(о)
2 особа		-іть, -те

1. Закінчення -и, -ім(о), -іть звичайно буває:

-и, -ім(о), -іть

а) Під наголосом: *іди, ідім(о), ідіть; бери, берім(о), беріть; печи, печім(о), печіть; живи, живім(о), живіть...* (Також із приростком **ви-**: *вибери, виберім, виберіть*).

б) У дієсловах із наростком -н- після приголосного (без наголосу): *крикни, крикнім, крикніть; стійни, стійнім, стійніть*, а також у таких, як *підкресли, підкресліть...*; *привітри...*

2. Майже в усіх інших дієсловах із ненаголошеним закінченням закінчення наказові форми буває із скороченням и (2 особа однини) й і (1 і 2 особа множини), а саме:

Скорочення
й і

а) Після голосних замість цих закінчень буде -й (але -мо і -те) *купуй, купуймо, купуйте; стій, стійте; грай, грайте; ший, шиймо, шийте...*

б) Після приголосних, що можуть пом'якшуватись (д, з, л, н, с, т), замість голосних -и, -і в закінченні лишається лише пом'якшеність тих приголосних (але з закінченням -мо, -те): *сядь, сядьмо, сядьте; злязь, злязьмо, злязьте; стань, станьмо, станьте; повісь, повісьмо, повісьте; традь, традьмо, традьте; чисть, чистьмо, чистьте...*

в) Після приголосних, що не пом'якшуються (взагалі або тільки в кінці складу: б, п, в, м, ж, ч, ш, щ, р), ті -и, -і зовсім зникають (але з закінченням -мо, -те): *не горб(ся), не горбте(сь); сип, сипмо, сипте; став, ставмо, ставте; ознайом, ознайомте; різ, різте; руш, рушмо, руште; морщ, морщмо, морщите; повір, повірмо, повірте...*

Примітка. Від дієслова *їсти* — наказовий спосіб *їж, їжте*; для дієслова — *розповісти* вживається форма — *розповідай* (від *розповідати*).

Увага 1. г і к перед закінченням у наказовій формі дієслів переходять на ж, ч: *лягти* — *ляж*, *ляжмо*, *ляжте*; *бігти* — *біж*..., *пекти* — *печ*...

Увага 2. Усі дієслова з наростками -ува..., -юва — мають одноманітні форми наказового способу: *розка́зуй*, *просмо́блюй*, *вимі́рюй*...

Увага 3. Частка -сь/ся, як і в дієсловах дійсного способу, не змінює правопису форм дієслів наказової форми: *ста́вся*, *ста́вмося*, *ста́втеся*, не *мо́рщсь*, *мо́рщимось*, *мо́рщтеся*.

§ 72. НЕОЗНАЧЕНА ФОРМА ДІЄСЛОВА (ІНФІНІТИВ)

Закінчення інфінітивів — -ти: *ходи́ти*, *пекти́*, *везти́*, *нести́*, *лізти*, *кину́ти*, *хоті́ти*, *жи́ти*, *годува́ти*, *гли́бшати*, *пекти́ся* (*пекти́сь*), *годува́тися* (*годува́тись*)...

Примітка. Крім того є й форми скорочені, коли на закінчення -ти не падає наголос, або перед ним немає приголосного: *каза́ть*, *бра́ть*, *хоті́ть*...

§ 73. Дієприкметник

В українській мові вживаються дієприкметники на: -ний, -не, -на; -тий, -те, -та; -чий, -а, -е.

Дієприк-
метники
на -ТИЙ

1. Дієприкметники на -тий бувають від тих дієслів, що мають у інфінітиві перед -ти голосний або -р, що належать до корення: *ку́ти* — *ку́тий*, *би́ти* — *би́тий*, *грі́ти* — *грі́тий*, *жа́ти* — *жа́тий*, *те́ри* — *те́ртий*... (але *да́ний*, *зна́ний*, *при́дбаний*)...

Дієприк-
метники
на -НИЙ,
-ТИЙ

2. -ний і -тий мають дієслова з наростком -и- (-ну): *ки́нути*, *ки́нений* і *ки́нутий*, *усу́нути* — *усу́нений* і *усу́нутий*, *верну́ти* — *ве́рнений* і *ве́рнутий*, *замкну́ти* — *за́мкнений* і *за́мкнутий*...

Також деякі інші: *коло́ти* — *ко́лений* і *ко́лотий*, *мо́лоти* — *ме́лений* і *мо́лотий*, *поро́ти* — *по́рений* і *по́ротий*.

Дієприк-
метники
на -НИЙ

3. Від інших дієслів дієприкметники мають закінчення на -ний: *писа́ти* — *пи́саний*, *дарува́ти* — *даро́ваний*, *малюва́ти* — *мально́ваний*, *копіюва́ти* — *копійо́ваний*, *сія́ти* — *сія́-*

ПРАВОПИС ІНШОМОВНИХ СЛІВ

ПРИГОЛОСНІ

Іншомов- § 75. Слова іншомовного походження з **l** передаються:
не л

Непом'як- 1. **l** непом'якшеним (**л, ла, ло, лу**): *арсенал, артикул,*
шене л *бал* (відзначення), *інтеграл, інтернаціонал, капітал, вулкан,*
формула, аероплан, баласт, план, клас, блок, флот, вело-
сипед, колонія, соціологія, металургія, Атлантичний океан.
Ла - Манш, Лафарг, Гренландія, Лузітанія...

Пом'як- 2. **l** пом'якшеним (**ль, ля, льо, лю**): *автомобіль, асфальт,*
шене л *магістраль, астролія, полярний, регулятор, ляпіс, пляж,*
карт-бляш, кльош, алюміній, блюмінг, анілюс, люфа,
революція..., Золя, Люксембург, Фінляндія, Бельт, Тель-
ман, Саділь, Базель...

Сполучення **le** послідовно передається через **ле**: *білет,*
легенда, плénum, лекція, телеграф... *Палéрмо, Калéдбнія...*

В англійських словах у кінці й перед приголосними пишеться здебільшого **ль**: *біль, бульдог, Вільсон, Рузвельт...,*
а також і **л**: *Мелвілл, голкіпер* та ін.

Іншомов- § 76. Іншомовні **h** і **g** однаково передаються (незалежно
мі Н і G від вимови) знаком **г**, напр.:

а) *гармонія, гектар, гімус, гербарій, горизонт, гіпотеза,*
гедер, гандбол, гінтерланд..., Гартман, Гюб...

б) *авангард, гвардія, генерація, графік, гімнастика, гран-*
дібзний, гіма, ґрунт, ембарго, гоніметр, агітація, міграція,
лінгвістика, агресор, гегемонія..., Гарбнна, Гете, Гріг,
Гренада.

Іншомов- § 77. В іншомовних словах пишеться **ф** (а не **хв**): *факт,*
не ф *форма, фунт, фах, фабрика, фамілія, офіціальний, рефобр-*
міст, Гаммерфест...

Так само пишеться: *міф, орфографія, кафедра, логарифм, ефір, пафос* при *ортопедія, ортодокс, театр, тебрія...*

НЕПОДВОЄНІ—ПОДВОЄНІ ПРИГОЛОСНІ

§ 78. В іншомовних словах приголосні не подвоюються, **Неподвоєні — подвоєні приголосні** отож пишеться: *комюна, група, сүмл, колектив, акумуляція, терор, белетристика, комісія, ідилічний, інтелектуальний...*

Тільки в окремих загальних словах зберігається подвоєння: *барокко, брутто, тонна, ванна, вілла, манна, мотто, нетто* і деяких ін., зокрема в словах типу: *ірреальний, ірраціональний, сюрреалізм* та звичайно (між голосними) в іншомовних власних назвах: *Гарбнна, Шіллер, Мюллер, Ніцца, Галлія, Андорра, Марокко, Діккенс, Таесо, Шеффільд, Сієрра...*

Примітка. Подвоєні приголосні залишаються й у всіх вивідних словах: *галліцизм* (від *Галлія*), *марокканець, шеффільдський* тощо; але в прикметниках перед наростком -ськ — пишеться одна приголосна: *андорський* (*Андорра*), *едеський* (*Едесса*) і т. ін.

ГОЛОСНІ

§ 79. Іншомовне **і (у)** в українській мові в одних випадках передається через **і**, а в других через **и**. **Іншомовне і (у)**

1. Завсіди пишеться в іншомовних словах **і**:

а) на початку слова: *інструкція, ідея, інформація, інтернаціональний...*; *Італія, Ісландія...*

б) після всіх приголосних перед голосними та й: *матеріал, соціалізм, діалектика, індустріалізація, аудієнція, артеріальний, геніальний, пієтєт, клієнт, тріумф, радіус, соціологія, аксіома, партійний, професійний, радій...* (причім завсіди пишеться *ia, ie, iy, ea*, крім позиції в кінці слова, як от *Азія, артерія, премія, партія, індустрія, ідея*).

і перед голосними іноді скорочується: *серйбзний, курйбз, бар'єр, ар'єргард, кар'єра, н'єса...*

в) у власних назвах (імена людей, прізвища, географ. назви — після всіх приголосних **і**): *Дітцель, Зібер, Ціцерон, Россіні, Шіллер, Готфрід, Грімм, Едінбург, Бразілія, Алжір, Чікаго, Вашингтон, Хіва, Капрі, Нагасакі...* а також у таких загальних словах, як: *гратіс, екслібріс, піаніссімо...*

Увага. З **и** пишуться такі власні назви: *Америка, Африка, Паріж, Ріга, Британія.*

Увага 2. Після голосних в іншомовних словах і передається через *і* (а не через *ї*): *егоїзм, Енеїда, прозаїк, архаїчний, теїн, наївний, целулоїд...* Так само: *поінформувати, преісторичний...* (після приростка).

г) у всіх інших випадках після *б, в, г, к, л, м, н, п, ф, х* (у тім числі і в наростках *-ік, -іка, -ікум, -ічний...*): *білет, кінб, література, ліга, пілотаж, кілограм, комунізм, економіст, техніка, технічний, графіка, республіка, фінансовий, кубізм...*

2. И в іншомовних словах пишеться у загальних (невласних) назвах після приголосних *д, т, з, с, ц, ж, (дж), ш, ч, р*: *диплом, директор, методист, методика, тип, інститут, система, колектив, марксист, пропозиція, цифра, режим, шифр, речитатив, текстиль, бригада, стилу, терорист, математичний, історичний.*

Але в кінці слова — *і*: *жюри, попурі, парі, мерсі.*

Примітка. Іменники типу *жюри, парі...* *кенгуру, реву* і под. не відмінюються.

Е на початку слова

На початку слова *е* в іншомовних словах передається через *є*: *Європа, європейський, Євпатрія, Евфрат, ентузіазм, електрика, етан, енергія, еконмія, екватор, але еретик, Єгипет* і деякі інші...

ГРУПИ ПРИГОЛОСНИХ З ГОЛОСНИМИ

Апостроф в іншомовних словах

§ 80. Апостроф в іншомовних словах пишеться:

1. Після приголосних *б, п, в, м, ф, г, к, х, р, ж, ч, ш*, перед йотованими голосними: *об'єкт, Барб'є, Гарв'єр, К'ю, Руж'є, Кюв'є, В'єн, П'ємонт...* (але не після *н, д, т, з, с, ц*). Перед йотованим *о* апостроф не ставиться: *Бйонделло...*

2. У таких власних іменнях, як: *д'Аламбєр, д'Аннунціо, д'Акоста, о'Коннор...*

льйо, льє, і т. ін.

§ 81. Після *н, д, т, л, з, с, ц* в іншомовних словах ставиться *ь* перед йотованими голосними в таких випадках як: *бульйон, віньєта, марсельєза, альїнс, рельєф, імброльйо, ад'ютант, кон'юнктура, Тьєр, Вальїн, Севілья, Мольєр, Лавуазьє, Жюсьє...*

§ 82. Дифтонги *ai* і *oi* передаються через *au*, *ou*: *ауди-торія*, *аудієнція*, *гауптвахта*, *локаут*, *браунінг*, *пауперізм*, *фауна*... *Гауптман*, *Паульсон*, *Штраус*, *Макс Нордау*, *Джобль*...

Дифтонг
AI і OI

Але *Август*, *Австрія*, *автор*...

§ 83. Німецький (і голландський) дифтонг *ei* передається через *ei*: *Ейнштейн*, *Ейхенвальд*, *Гейне*, *Лейпциг*, *Швейцарія*, *Рейн*...

Німецьке
EI

§ 84. У закінченнях іншомовних слів пишеться *-тр*, *-др*: *ареометр*, *барометр*, *діаметр*, *термометр*, *реєстр*, *театр*, *семестр*, *центр*...

Закінчен-
ня - ТР,
- ДР

§ 85. Г (придих) перед голосними на початку слова звичайно не пишеться: *арфа* (а не *гарфа*), *Еллада*, *истерія*, *іпохондрія*, *історія*... при *готель*.

Г перед
голосни-
ми на по-
чатку
слова

ДО РОДОВОЇ ФОРМИ ОКРЕМИХ ІНШОМОВНИХ СЛІВ

§ 86. Нижче подані і деякі інші подібні до них іншомовні слова уживаються в такій (узвичаєній) формі:

а) *клас*, *флот*, *парад*, *резерв*, *шарж*, *оркестр*, *контроль*, *патруль*, *кооператив*, *коректив*, *акредитив*; *метод*, *анод*, *період*; *прогноз*, *аналіз*, *елікс*, *туберкульоз*, *симбіоз*; *бензін*, *нікотин*, *анілін*;

б) *адреса*, *атака*; *теза*, *такса*, *криза*, *фаза*, *база*; *програма*, *діаграма*; *філія*, *президія*.

IV

УВАГИ ДО ПРАВОПISУ ВЛАСНИХ ІМЕН

ПРИЗВИЩА

§ 87. Головніші правила щодо правопису російських, білоруських, польських, чеських та ін. слов'янських прізвищ такі:

1. Апостроф пишеться після тих самих приголосних, що в українських (див. § 6); після *н*, *д*, *т*, *л*, *з*, *с*, *ц* перед йотованими зберігається *ь*: *Аляб'єв*, *Прокóф'єв*, *Юр'єв*, *Лук'янов*, *Ульянов*, *Полóзьєв*, *Дьяконов* і т. ін.

Апостроф
і ь перед
Є, Я, Ї, Ю

Перед **йо** апостроф не пишеться: *Воробйов, Соловйов*.

Примітка. В сполученнях пом'якшених губних із голосними в таких прізвищах: *Вяльцева, Пясецький, Пяст* апостроф не пишеться.

-ський, -цький 2. Закінчення російських прізвищ **-ський, -цький, -білор.**
-ські, -цкі, польських -скі, -скі, чеських -ску, -ску передаються через **-ський, -цький**: *Майський, Майковський* і т. ін.

Російські прізвища на **—ской, цкой** пишуться без **ь**: *Луговской (Луговского), Лубецкой...*

ич, -ін (ін), -ік 3. Закінчення російських прізвищ на **-ич, -ин, білору-**
-ських — іч, польських -icz, сербських -іс, чеських -ік передається через **— іч, -ін (-ін), -ік**: *Тулін, Ільїн, Пушкін, Засулич, Мамігін, Казін, Ягін, Тарашкевич, Дучич, Радіч, Гавлік* і т. ін.

Після **ж, ш** в російських прізвищах звичайно **-ин**: *Гаршин, Спаржин* та ін.

-ек 4. Закінчення **-ек** пишеться в прізвищах типу *Іречек (Іречка), Гавлічек*.

-ов, -ев, -ев 5. Закінчення слов'янських прізвищ на **-ов (-їв, -ьов)**
та -ев передається **—ов (-ьов, -йов)** та **-ев, -ев**: *Крилов, Некрасов, Малишев, Малчев, Ботев, Порфир'ев, Голубев*.

-ий, -и 6. Прізвища з закінченнями на **(-ий, -ий)** передається через **—ий**: *Горький, Бєдний* і т. ін.; білоруське **ы**, польське **у**, чеське **у**, звичайно, через **и**: *Гартни, Бяли, Біли* і т. ін.

Примітка. Закінчення **—ой** так і передається: *Толстой, Полевой* і т. ін., змінюються ці слова як прикметники (*Толстого, Бєлого*).

-е 7. Російські прізвища з складами з **е** (польські з **-іе**) у складах **—бе, -ле, -ве, -ге, -ре, -зе, -се...** пишуться з **е**, напр.: *Бердников, Лебедев, Вересаев, Петров, Тургенев, Емельянов, Мельников, Керженцев, Преображенський, Решетілов, Зелінський, Державін, Чернишевський, Плетньов... Павел, Єлізавета, Євгеній...* Але **—Бєдний, Матвєєв, Пешков, Єрофєєв, Мещанінов, Прєсняков, Сергєєв, Фадєєв...** (рос. **е** відповідає укр. **і**).

і-и 8. Російське **и** (також польське **і**) послідовно через **і**: *Єпіфанцев, Філіпов, Прісьолков, Зімін*, але після **ж і ш** — **и**: *Жилін, Шишов*.

§ 88. Чоловічі прізвища з закінченнями на -ів, -їв, -ов, -ин, -ін відмінюються так: Відмінювання прізвищ

Однина

Н. Панов	Волошин
Р. Панова	Волошина
Д. Панову	Волошину
Зн. Панова	Волошина
Ор. Пановим	Волошиним
М. Панову (або Панові)	Волошині (або Волошинові)

Множина (для всіх родів)

Н. Панови	Волошини
Р. Панових	Волошиних
Д. Пановим	Волошиним
Зн. Панових	Волошиних
Ор. Пановими	Волошиними
М. Панових	Волошиних

Жіночі імена на —о та на приголосні не відмінюються: Ніні Петренко, Ганні Гайдай і т. ін.

УВАГИ ДО ПРАВОПИСУ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

§ 89. Українські географічні назви треба віддавати на письмі так, як прийнято їх радянськими державними органами: Дніпрельстан, Дніпропетровськ, Харків, Сталіно, Київ, Чернігів, Зблочів, Маріуполь, Ков'яги, Дніпрó, Прип'ять.

Щодо закінчень в українських назвах міст і селищ, то вони мають здебільшого такі форми:

1. Назви міст з наростком -ів: Харків, Рогачів, Чугуїв, Миколáїв, Мліїв... відмінюються як звичайні іменники: Харковом, Чугуєвом, Миколáєвом, Млієва, Млієвом. -ІВ

2. Назви слобід і станцій з закінченням —івка (після голосних -івка): Карпівка, Карлівка, Оленівка, Вербівка, Миколáївка відмінюються як іменники жіночого роду твердої групи. -ІВКА

3. Назви з наростками -ів (-ський, а, е), -ов (-ський, а, -івський е), напр. Петрівський (хутір), Андріївський (хутір), Пáвлоз-овський -ІВСЬКИЙ

ське (село), Василівська, Миколаївська (слобода), Покровська (слобода)... відмінюються як прикметники.

-ськ,
-цьк

4. Назви міст, що закінчуються на — -ськ, -цьк: *Дніпропетровськ, Зінів'ївськ, Старобільськ*... відмінюються як іменники чол. роду твердої групи.

-ова,
-ева,
-ина

5. Назви станцій і селищ, що закінчуються на -ова, -ева, -ина або -ове, -еве: *Шляхова, Демуріна, Лозова, Весела, Попасна, Підгородна* і т. ін. відмінюються як прикметники: *Лозові, у Веселій* і т. ін.

-ин

6. Назви на -ин (*Кобрин, Чигрин, Гайсин* і т. ін.) відмінюються як іменники: з *Кобрина, під Гайсином*.

V

ГОЛОВНІШІ ПРАВИЛА ПУНКТУАЦІЇ

Крапка [.]

§ 90. а) Крапка ставиться в кінці розповідного речення:

Нема таких фортець, яких більшовики не могли б здобути. Ми розв'язали ряд найважчих завдань. Ми скинули капіталізм. Ми здобули владу. Ми збудували величезну соціалістичну індустрію. Ми спрямували середняка на шлях соціалізму. Найважливіше з погляду будівництва ми вже зробили. (Сталін).

Так. Перемога ясна для всіх. Геть усіх. Ми йдемо вперед і вперед. Все швидшими темпами. Руйнуючи всі надії наших ворогів. Рік-у-рік. Ленінське питання: „хто кого?“ розв'язане нами раз назавжди, безповоротно й кардинально на користь соціалізму (з газет).

Примітка. З декоративною метою та з міркувань економії на обгортках книг, у заголовках, у газетах тощо, на вивісках, конвертах і т. д. після написів крапка часто не ставиться:

*К. Маркс і Ф. Енгельс
Болуністичний маніфест
Партвидав „Пролетар“*

*Харків
Майдан Держинського
ЦК ВП(б)У*

б) Крапка ставиться як знак недокінченого на письмі (звичайного, відомого) слова, при чому в середині слова скорочуються тільки на приголосних: *т.* або *тов.* (това-

риш) *гр.* (громадянин), *4 карб.* або *крб.* (карбованців.),
напр. (наприклад), *див.* (дивись), *ст.* (сторінка) 1933 р.
(року) і *т. ін.* (і таке інше).

В таких випадках далше слово після крапки пишеться з малої літери.

Примітка. 1. Після ініціалів (початкових літер власних імен, прізвищ) крапка ставиться і після голосних: *В.І. Ленін, Гр. І. Петровський, Ст. Халтурін* і т. д.

Примітка. 2. Після скорочених назв установ, складених з перших літер чи скорочених слів, крапок не ставиться: *ЦК ВКП(б), СРСР, УСРР, РНК, ВУЦВК, МТС, Раднарком, облвиконком, радгосп, міськрада, Дніпрельстан, Турксиб* і т. д.

Знак питання [?] і знак оклику [!]

§ 91. а) Знак питання і знак оклику ставляться в кінці питального і окличного речення, а також окремих слів, коли вони вимовляються з інтонацією питального чи окличного речення (сильно підвищеним голосом):

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Більшовики України! Слово за вами! (Постишев).

Гей, хто нам посміє шляхи замикати? (В. Еллан).

Куди в ливарний? — запитав робітник, що перебіг перед очима. (І. Микитенко).

Примітка. 1. Знак питання не ставиться в залежних питальних реченнях: *Він спитався, чи я бачив його.*

Примітка. 2. Підвищена супроти звичайної питальна чи оклична інтонація віддається знаками ?? або й ??? чи !! або й !!!; складна інтонація оклику — питання віддається знаком ?! або !?:

Усі рванулись з ослонів.

— Струм?!

— Хто пустив струм??

— Вимкніть!!! Вимкніть струм!!! (Ів. Микитенко).

б) Інколи ставиться знак питання чи знак оклику в дужках (?) або (!) або (!?) і т. д. в середині речення, найчастіше в цитатах, після тих слів, яким ми не ймемо віри, підкреслюючи цим неправдивість сказаного, а також — (!) — після тих слів, що викликають здивування, або в тому випадку, коли слову надається іронічного значення:

Віддаємо на волю читачеві гадати, хто має рацію чи Маркс, кажучи, що Рікардо повторює Смітову помилку, чи Струве, кажучи, що Рікардо „чудово“ (?) розумів, що весь суспільний продукт не вичерпується заробітною платою, зиском і рентою й що Рікардо „несвідомо“ (!) абстрагувався від частки суспільного продукту, що становлять кошти продукції. Як можна чудово розуміти і в той самий час несвідомо абстрагуватися? (Ленін).

Кома [,]

§ 92. 1. В межах речення:

а) Кома ставиться поміж однорядними членами речення, що відокремлюються у вимові короткими паузами:

Революція є війна. Це єдино законна, правомірна, правдива, найбільша війна від усіх тих війн, що знає історія. (Ленін).

Наш шлях — витриманість, пролетарське єднання, залізна диктатура трудящого люду. (Ленін).

Потече багато, багато, багато шляхетської крові. (Т. Шевченко).

б) Коли перед кожним однорядним членом речення стоїть сполучник, то однорядні члени речення відділяються комами:

І Маркс, і Ленін, і Сталін виходять з однієї мети — побудови безкласового суспільства. (з відозви).

Нехай ні жар, ні холод не сплять вас. (Ів. Франко).

Примітка. 1. Коли сполучники: і (й), та (і) повторюються тільки два рази, то однорядні члени речення можуть і не відділятися комами:

І Ленін і Сталін сказали одне: зміцнювати обороноспроможність Радсоюзу — наш перший обов'язок. (Ворошилов).

Примітка. 2. Коли два слова, перед якими стоїть сполучник ні, складають один вислів, то між ними кома не ставиться:

Ні туди ні сюди; ні так ні сяк; ні те ні се і т. д.

в) Перед сполучниками: а, але, ба, бо, та (=але), себто, тобто, хоч, як от (от як) і т. д. ставиться кома:

Диктатура пролетаріату не є закінчення класової боротьби, а є продовження її в нових формах. (Ленін).

Європа йде до революції не так, як ми прийшли, але Європа проробляє те ж саме. (Ленін).

г) Перед сполучниками: і (й), та (і), або, чи, що поєднують тільки одну пару однорядних членів, кома не ставиться:

*Хай живе в віках і в тисячоліттях Ленін! (з відозви).
Наздогнати й випередити передові країни. (Сталін).*

д) Відокремлені члени речення відділяються комами:

По дворах, навантажені всяким збіжжям, стоять вози, готові в дорогу. (С. Васильченко).

Ясне сонце, тепле й приязне, ще не встигло наложити палючих слідів на землю. (П. Мирний).

е) Прикладка відділяється комами (якщо не тире), коли вимовляється тоном відокремлених речень:

Дмитрик, восьмилітній хлопча, вискочив із душної хати. (М. Коцюбинський).

Керівники села — колгоспу — голова сільради т. Петров, колишній робітник-откатчик, секретар партгрупи тов. Шаповалов, голова колгоспу тов. Сидоренко — всі прекрасно знають свою справу, розуміються на господарстві. (Гр. Епик).

е) Вставні слова і групи слів (не зв'язані з членами речення) здебільшого відділяються комами:

Ви, мабуть, вже були на Дніпрельстані.

Ви, либонь, цікавитесь історією техніки.

Ви, може, краще від мене пам'ятаєте події громадянської війни.

Примітка. Вставні слова й групи слів з ознаками речення завжди відділяються комами (якщо не іншим знаком — тире, дужками):

Ну, правду кажучи, це не так страшно. (П. Панч).

Погане, я чував, життя собаче, негоже ж і воякам. (Л. Глібов).

ж) Звертання із залежними від них словами відділяються комами (коли не знаком оклику):

Гей, не спи, робітнику, на панському смітнику вороги не сплять. (В. Чумак).

Ой, палка ти була, моя пісне! (Л. Українка).

Ага! Я й забув. (М. Коцюбинський).

О, вона бачила досить. (А. Головко).

Примітка. Часточка *о*, що тісно в'яжеться у вимові з подальшим зверганням, комою не відділяється:

О земле, велетнів роди! (П. Тичина).

з) Дієприслівникові сполучення відділяються комами. Вони звичайно відокремлюються й вимовою:

Давши слово, держись. (Приказка).

На розі вулиці вони, стиснувши руки, розійшлися. (П. Панч).

Також після сполучників, коли вони відносяться не до дієприслівникових словосполучень, останні виділяються комами:

Прислухались і, не вірячи сами собі, одхилили сінешні двері. (М. Коцюбинський).

Дієприслівники без додаткових слів здебільшого комами не відділяються:

Співають ідучи дівчата. (Т. Шевченко).

Примітка. Коли підмет буває поміж членами дієприслівникового сполучення, то кома ставиться лише в кінці сполучення:

Розбивши вітер чорні хмари, ліг біля моря спочиває. (Т. Шевченко).

и) Після заперечення *ні*, а також після стверджувальних слів *так, еге, авжеж*, коли вони стоять на початку речення, ставиться кома (якщо не знак оклику — при більшому піднесенні голосу):

Так, величезні були наші труднощі, але ми здолали їх. (Молотов).

2. Поміж реченнями:

а) Прості безсполучникові речення, частини складносурядних речень, відділяються комами:

Співала колосом нива, співали жайворонки над нею, лунали співи на сінокосах. (М. Коцюбинський).

Так само комами відділяються разом і з сполучниками прості речення, частина складносурядних речень:

Класова боротьба триває, і наше завдання підкорити все завданням цієї боротьби. (Ленін).

Примітка. Коли ці речення надто поширені або коли в другому з простих речень висловлено результат або протиставлення до сказаного в першому реченні,—ставиться крапка з комою (див. § 91) або тире:

Вдарив революціонер—захитався світ. (П. Тичина).

Минали літа — росли сини. (А. Головка).

б) Підрядні речення перед сполучними словами: *де, відкіля, коли, хто, що, щоб, як, який* та ін. відділяються комою, коли вони стоять перед або після головного речення:

Без такої „генеральної репетиції“, як 1905 року, революція 1917 року, як буржуазна Лютнева, так пролетарська Жовтнева були б неможливі. (Ленін).

Нічого не варті ніяка школа, ніякий університет, коли нема практичного знання. (Ленін).

Коли нетрудящого позбавили виборчих прав, то це й є справжня рівність поміж людьми. Нетрудящий не повинен їсти. (Ленін).

Не помиляється тільки той, хто нічого не робить. (Ленін).

Зорітиме в серцях, аж поки летиться світ, Ленінський заповіт. (М. Терещенко).

Прискорено йдемо туди, де криці дзвін напружено гуде. (В. Сосюра).

в) Порівняльні підрядні речення та відокремлені члени речення з сполучниками: *мов, немов, наче, неначе, ніби, як, ніж, буцім, що = наче* і т. д. відділяються комами:

В цей час у порту, ніби граючись у хрещика, сновигали матроси. (П. Панч).

Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий, так наші молоти гриміли раз-у-раз. (І. Франко).

Крапка з комою [;]

§ 93. Крапка з комою ставиться між поширеними однорядними реченнями, тісно пов'язаними змістом, а також між поширеними членами речення, найчастіше тоді, коли в середині розділюваних частин є кома. У вимові крапка з комою визначає паузу, більшу за кому і меншу за крапку. Після крапки з комою завжди ставиться мала літера.

Стабілізація в умовах капіталізму, зміцнюючи тимчасово капітал, неодмінно разом з тим спричинюється до загострення суперечностей капіталізму: а) між імперіалістичними групами різних країн; б) між робітниками і капіталістами кожної країни; в) між імперіалізмом і колоніальними народами всіх країн. (Сталін).

Так само радісно, як висипають з класу гратися, побігли школярі з усіх кутків двору до дверей, товплячись в вузькому коридорі; сховалися в школі; сховався за ними й веселий гомін. (С. Васильченко).

Високий, стрункий, білявий; очі, натомлені трохи; темна сорочка, широкий пояс — такий приїхав він у город. (М. Коцюбинський).

Двокрапка [:]

§ 94. а) Двокрапка ставиться після речення перед прямою мовою:

Ярема, що стояв поруч із Логвином, захвилювався і, ніби звертаючись до натовпу, крикнув: „Зараз приїде допомога з нашої третьої артілі!“ (Гр. Епик).

б) Перед перелічуванням після узагальнюючого слова або коли після попередніх слів робиться виразна пауза і підноситься тон:

Не ждять рятунку не від кого: ні від богів, ні від царів. (Інтернаціонал).

Історія навчає, що панівні класи завжди жертвували всім, геть усім: релігією, свободою, батьківщиною, коли справа йшла про те, щоб подолати революційний рух пригноблених класів. (Ленін).

в) У безсполучникових складнопідрядних реченнях перед поясненням (розкриттям змісту твердження), як знак незовсім закінченого розповідного речення, з дещо меншим супроти крапки обниженням голосу, паузою і характерною інтонацією незакінченості:

Усім було так ясно: ідуть Жовтневі дні, буде червоно й гулко. (І. Микитенко).

За скелями починало яскіти: світало вже. (С. Васильченко).

Примітка. Двокрапка часто замінюється тире або тире з комою, якщо узагальнююче слово стоїть після кількох однорядних членів речення, або якщо в двох граматично самостійних реченнях висловлено негативне порівняння:

Постові дзвінки, гвалтування собак, грубі лайки і крики,— все це пропливло, як хмара на літнім небі. (М. Коцюбинський).

То не вітер з поля віє і не хвиля рве гать,— виступа в життя до діла трудівниць весела рать. (Вільховський).

Тире [—]

§ 95. а) Тире ставиться, коли в реченні пропускається якесь слово,— як от при пропущеній зв'язці між підметом і складним присудком, а також, коли підмет сполучає з присудковим іменником займенник — то або це (се, оце):

Питання про кадри — одне з центральних питань. (Л. Каганович).

Його прізвище — ударник. (Д. Вишневський).

В руках чуєм велетнів силу, а в грудях — солодкі пісні. (А. Панів).

А тепер — це хата-читальня. (А. Головка).

б) при пояснюванні (розкритті змісту твердження):

І ноги трусяться, і очі вже не бачать — зовсім нікчемний (лев) став. (Л. Глібов).

Примітка. Тире перед складним присудком не ставиться, якщо підмет висловлено займенником:

Я червоноармієць. Вона комсомолка. Він робітник. Всі ми члени одного осередку.

в) Перед прямою мовою на початку рядка та коли записується діалог, тобто розмова двох чи більше осіб,— мова однієї особи від інших відділяється тире. (В цих випадках лапки коло прямої мови не пишуться):

— *Куди ви?*

— *На шахти.*

— *Куди ви?*

— *На села.* (Л. Первомайський).

г) Тире ставиться поміж складносурядними реченнями та окремими членами речення (в середині речення), коли треба відзначити дуже піднесений і раптово обірваний голос між ними та довгу паузу:

Соціалізму виконуючи наказ—з вугіллям на зустріч спішить Донбас. (М. Шеремет).

А ось тепер—над риштованнями крутими новітче місто. (П. Кононенко).

Гукне пісню—і весь степ нею скрасить. (С. Васильченко).

д) Тире (або дужки) ставляться при відокремлених та вставних словах і реченнях, коли вони різко відокремлюються голосом: вимовляються обниженим тоном, швидшим ніж звичайно темпом, з паузами перед і після вставного речення чи слова:

Могутній трактор—дужі груди—все ближче й ближче. (О. Донченко).

Опукою з гори—аж вітром зашуміло—орел ушкварив на ягня. (Л. Глібов).

Дужки [()]

§ 96. а) У дужки беруться всякі уваги, пояснення до тексту, не зв'язані щільно з даним реченням, як його член; їх вимовляється звичайно тихшим голосом і прискореним темпом:

Його (пролетаріату) боротьба проти буржуазії, виявляючись у різних і щораз багатших на зміст формах, неминує стає політичною боротьбою, спрямованою до здобуття політичної влади пролетаріатом („диктатура пролетаріату“). (Ленін).

І. Сталін. Про деякі питання історії більшовизму (лист до редакції журналу „Пролетарская Революція“).

Поруч граматики ми вивчаємо орфографію (празопис).

У драматичних творах при прямій мові дієвих осіб у дужках ставляться так звані ремарки, тобто пояснення від автора:

Мати (в тривозі). Заслонить вікно!

Іван (рукою стукнув). Мамо, годі! (А. Любченко).

Крапки [...]

§ 97. а) Крапки (три доряду) ставляться на місці перерваної, уривчастої або недокінченої мови:

— *Я хотіла сказати, що ви...*

— *Я сам знаю, що мені робити. Отже...*

— *Ні, всетаки я хочу вам сказати свою думку. (К. Гордієнко).*

— *Ніч... цвіркуні... Тьмянний дух... У вікна будки ніч зникла звичайно. Каганець мигтить... (О. Копиленко).*

б) Для показу хвилювання, зворушення, гніву та сильних переживань того, хто говорить, чи бажання викликати такі почуття в слухача:

— *Микола загорнув книжку, знов розгорнув, уста, постояв, пройшов до столу, до порога...*

Тату... я... я до вчителя піду. (А. Тесленко).

Примітка 1. Крапки ставляться в середині речення при великій паузі, коли далі висловлюється щось несподіване:

Затріщали рушніці і... стихли.

Примітка 2. Ставляться іноді крапки і на початку речення (при наведенні цитат тощо), показуючи цим, що мова розпочата ніби з середини речення:

... Завтра у путь на світанні. Більш нічого... Все...
(Ів. Кириленко).

Примітка 3. На місці недокінченої мови в реченнях питальних і окличних ставиться знак питання чи знак оклику та дві крапки.

— *Ти ж ще не одпочив?..*

— *Та ну!.. Оце так штука!.. (Ів. Микитенко).*

Лапки [„ “]

§ 98. а) В лапки береться чужа пряма мова, при чім крапки ставляться після лапок, інші знаки (! ? ...) перед лапками. У перерваній вставним реченням прямій мові лапки ставляться лише на початку і на кінці:

Отак і в хату поріг переступив — шапка в руках та й — „здорові були“. (А. Головка).

„Тут не страшно вже“ — потішала. (А. Головка).

„Хай чабан — усі гукнули — за отамана буде!“ (П. Тичина).

б) При цитатах, точних наведеннях з книжок чи з усної мови, ставляться лапки, при чому, якщо перед цитатою є вказівка, кому належить цитата, то перед нею ставиться двокрапка; якщо цитата вклинюється в склад речення як його складова частина, то її можна починати з малої літери, незалежно від того, з якої літери вона починається в тексті, звідки узята:

Пам'ятаю, як підчас однієї розмови, у відповідь на зауваження одного з товаришів, що „після революції повинен настати нормальний лад“, Ленін саркастично зазначив: „Біда, коли люди, що хочуть бути революціонерами, забувають, що найнормальнішим ладом в історії є лад революції“. (Сталін).

в) Ті слова, що їх не вважають за свої і що їх наводиться з відтінком презирства, іронії тощо:

Складати думку про філософів треба не на підставі тих високів, що вони їх на себе чіпляють („позитивізм“, „філософія чистого досвіду“, „монізм“, „емпіріокритицизм“, „філософія природознавства“ і т. ін.), а на підставі того, як вони на ділі розв'язують основні теоретичні питання, з ким вони йдуть разом, чого вони вчать і чого навчають своїх учнів і послідовників. (Ленін).

г) Власні назви заводів, фабрик, клубів, фірм, пароплавів, часописів, літературних творів тощо:

Двадцять шостого квітня 1929 року в цехах заводу „Жовтневої Революції“ з'явилися перші листівки виїзної редакції газети „Комуніст Донбасу“. (Ів. Ле).

Уряд відмовив фірмі „Роньє-Ронет“ права участі в акціонерному товаристві „Укравіошлях“. (В Кузьмич).

Станція „Степная“—справді степова. (Ів. Кулик).

Риска [-]

§ 99. Риска (дефіс) є знак проміжного письма нарізно і вкупі. Через риску пишуться:

а) Прикладка, що становить з керівним іменником одне поняття:

КК-РСІ, робітник-ударник, фабрика-кухня, хата-читальня, сон-трава, Пуанкаре-війна і т. д.

Директор нашої фабрики—робітник-висуванець.

Пролетаріат мусить відрізнати селянина-трудячого від селянина-власника, селянина-робітника від селянина-маклера, селянина-працівника від селянина-спекулянта. В цьому розмежуванні вся суть соціалізму. (Ленін).

Примітка 1. Риска не ставиться, якщо другим іменником є власне ймення:

Ріка Дніпро впадає в Чорне море.

б) Деякі окремі вислови й формальні слова (частки), та повторювані два рази слова, що утворюють одне поняття, пишуться через риску:

Ось-ось, далеко-далеко, білий-білий, ось-як, сяк-так, раз-у-раз, рік-у-рік, де-не-де, будь-що-будь, їй-право, перший-ліпший, часто-густо, на-гора, рік-два, день-другий, сам-самісінький і т. д.

Примітка 1. Але треба разом писати *аби-, -будь, будь-небудь, де-, як-, що-, -що:*

Абихто, хтонебудь, будьякий, денебудь, декотрий, якнайкращий, щонайдужчий, тощо і т. д.

Примітка 2. Навпаки, окремо пишемо: *бо, но, таки, то, же(ж), би(б),* коли вони виступають як частки:

Ідіть бо, кажи но, там таки, він би то, казали би то, казав же і т. д.

Примітка 3. Складені прийменники й прислівники пишуться разом:

Споміж, зза, спід, спосеред, поміж, поза, поперед, задля і т. д.; зокрема, почасти, удруге, вдесятеро, удвоє, віднині, дотепер, відсьогодні, надовго, стиха, понині, поперше, подруге і т. д. (але: по нашому, по французьки, по учнівському і т. д.).

Примітка 4. Складені прикметники, що становлять одну значеннєву цілість, пишуться вкупі:

Першорядний, загальноосвітний, блідорожевий, сільськогосподарський, народногосподарський, червонозаводський, машинобудівельний, деревообробний, коксобензольний, західноукраїнський, південнокавказький, марксоленінський і т. д. (але: англо-японський, чехо-словацький, інженерно-технічний, літературно-лінгвістичний та ін.).

Примітка 5. Сполучники: адже, отже, майже, теж, також, отож, атож, авжеж, тож, бож, абож, аніж, аби, себто, тобто, щоб, якщо, ніби, нібито, щодо, шогдо, таксамо і т. д., пишуться вкупі. Їх не можна плутати з прислівниками та займенниками: як би, що б, так само, а вже ж, те ж і т. д.:

Дивись, льотники! Щоб мені, не було губки. (І. Микитенко).

Що б з його було? (А. Тесленко).

Як би він цього не знав — помилитися може. (А. Головко).

Світає? — авжеж, світає. (С. Васильченко).

А вже ж світає... вставати пора. (М. Вовчок).

г) Рискою відділяються повторювані у слові кілька разів звуки, або групи звуків на знак протяжної вимови, співу тощо:

Здавалося, що ось-ось Хряпченко витягнеться струнко і скомандує:

— По-о-олк, струнко! (І. Кириленко).

А на башті:

О—

дин-н...

О—

дин-н... (В. Сосюра).

д) Через риску пишуться скорочені загальновідомі або ясні з тексту слова, назви професій, фаху тощо: *к-дир*, (командир), *д-р* (доктор) і т. д.

е) Українські закінчення в неукраїнських назвах пишуться через риску:

Про це надруковано в англійській буржуазній газеті „Times“ - і (читається: „Таймс“ - і).

е) Через ризку пишуться також закінчення порядкових числівників, означуваних цифрою:

Наша шахта підписала з № 7-им і № 4-им договори на змагання. (Кость Котко).

ж) Ризкою позначається перенесення частини слова в інший рядок:

Сві-това, світо-ва, ре-волюція, рево-люція, револю-ція, революці-я, мі-сто, Хар-ків, Ха-рків, сто-личне, стол-ич-не, сто-ли-чне.

Примітка. Переносячи, не можна розривати дз і дж, коли вони значать один звук, а також йо,ьо:

Наро-дження, кукуру-дза, га-йок, пе-ньок і т. д.

Знак наголосу (')

§ 100. Знак наголосу ставиться на маловідомих словах, напр.: локалізмах, невірно вимовлюваних словах, та тоді, коли слово може вживатися з двома наголосами, міняючи своє значення:

Тепер, як колись — як фронтá були. (М. Лебянко).

Ми схóдили на гору.

Ми сході́ли на гору.

VI

ЕЛЕМЕНТАРНА ГРАМАТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКА

А.

Абетка. див. Азбука
Абстрактний. Отвлеченный
Азбука. Азбука
Активний стан. Действительный залог
Алфавіт. Алфавит
Апостроф. Апостроф
Артикль (член). Артикль (член)
Асиміляція. Ассимиляция
Афікс. Афикс
Африката. Аффриката

Б.

Безособове речення. — Безличное предложение
Безформний. Безформенный
Буква. Див. літера

В.

Велика літера, буква. Буква прописная
Взабмний. Взаимный
Вивідний. Производный
Війгук. Междометие
Вид. Вид
Вимова. Произношение
Вияток. Исключение
Випад. *Випадання.* Выпадение
Випадний звук. Беглый звук
Висхідний (наголос). Восходящее ударение

Війщий ступінь. Сравнительная степень
Віддієслівний. Отглагольный
Відіменний. Отименный
Відкритий. Открытый
Відміна. Склонение (первое, зторое)
Відмінок. Падеж
Відмінювання. 1. Склонение. Изменение по падежам. 2. Спряжение
Відмінювати (ся). 1. Склонять (ся). 2. Спрягать (ся)
Відносний. Относительный
Відокремлений. Обособленный
Вказівний. Указательный
Власне ім'я. Собственное имя
Вставка. Вставка
Вставний (слово, речення). Вводный (слово, предложение)

Г.

Глухий. Глухой
Головний. Главный
Голосний. Гласный
Гортанний. Гортанный
Грамаіичний. Грамматический
Губний. Губной

Д.

Давальний. Даельный
Двозвук. Двугласный
Двоітй. Двойственное число
Двокрапка. Двоеточие
Двоскладовий. Двухсложный

Ізчленний. Двучленный
 Ізвінкий. Звонкий
 Іссиміляція. Диссиміляция
 Іфтонг. Дифтонг
 Ісвідміна. Спряжение
 Ісприкметник. Причастие
 Ісприслівник. Деепричастие
 Ісприслівниковий. Деепричастный
 Ісслівний. Глагольный
 Ісслово. Глагол
 Ійсний спосіб. Изъявительное
 наклонение
 Ія. Действие
 Доброзвучність. Благозвучие
 Довгий. Долгий
 Додаток. Дополнение
 Додатковий. Дополнительный
 Доконаний. Совершенный
 Допоміжний. Вспомогательный
 Допустовий. Уступительный
 Дробовий. Дробный
 Другорядний. Второстепенный
 Дужкий. Скобки

Ж.

Жінчий рід. Женский род

З.

Загальне ім'я. Нарисательное имя
 Задньопіднебінний. Заднебный
 Задньоязиковий. Заднеязычный
 Займєнник. Местоимение
 Закінчення. Окончание
 Закритий. Закрытый
 Залєжність. Зависимость
 Заперєчення. Отрицание
 Заперєчний. Отрицательный
 Збільшене ім'я. Увеличительное имя
 Збірний. Собираательный
 Звичайний ступінь. Положительная
 степенъ
 Зворот. Оборот
 Зворотний. Возвратный
 Звук. Звук

Звуконаслідний. Звукоподража-
 тельный
 Звуконаслідування. Звукоподра-
 жение
 Зв'язка. Связка
 Зв'язок. Связь
 Збодження. Согласование
 Збоджувати (ся). Согласовывать (ся)
 Згрубіле ім'я. Див. збільшене ім'я
 Здрібніле ім'я. Див. зменшене ім'я
 Зменшене ім'я. Уменьшительное имя
 Зміна. Изменение
 Змінний. Изменяемый
 Знак. Знак
 Знак м'якшення. Див. М'який знак
 Знак оклику. Восклицательный знак
 Знак питання. Вопросительный знак
 Знаменний. Знаменательный
 Знахідний відмінок. Винительный
 падеж
 Зневажливе ім'я. Унизительное имя
 Зубний. Зубной

I.

Іменний. Именной
 Іменник. Существительное
 Іменниковий. Относящийся к су-
 ществительному

Ім'я. Имя
 Інтонція. Интонация

Інфінітив (неозначена форма дів-
 слова). Инфинитив (неопределен-
 ная форма глагола)

K.

Керівний. Управляющий
 Керований. Управляемый
 Керування. Управление
 Кількісний. Количественный
 Кінцевий звук. Конечный звук
 Клічна форма. Звательная форма
 Кіма. Запятая
 Конкретний. Конкретный
 Корінний. Коренной
 Корінь. Корень
 Короткий. Краткий
 Крапка. Точка
 Крапка з комою. Точка з запятою
 Крапки. Многоточие

Л.

Лапкй. Кавычки
Літера. Буква

М.

Майбутній. Будущий
Малá літера, буква. Буква строчная
Матеріальний. Вещественный
Минілий. Прошедший
Місцевий відмінок. Предложный падеж
Множкратний. Многократный
Многоскладбий. Многосложный
Множинá. Множественное число
Мова (язик). Язык, речь
Мовний. Языковой, речевой
Мовозна́вство. Языковедение
Монофтонг. Монофтонг
Морфоло́гія. Морфология
М'який. Мягкий
М'який знак. Мягкий знак
М'якшення. Смягчение

Н.

На́голос. Ударение
Надрядко́вий. Надстрочный
Називний. Именительный
Найви́щий ступінь. Превосходная степень
Наказо́вий спосо́б. Повелительное наклонение
Нарі́ччя (діалект). Наречие (диалект)
На́росток. Суфікс
Послі́двність. Последовательность
Невідмінюваний. 1. Несклоняемый
2. Непрягаемый
Недоко́наний. Несовершенный
Недостáтний. Недостаточный
Незмінний. Неизменяемый
Ненаго́лшений. Неударяемый
Неозна́чена форма дієслова (інфіні́тив). Неопределенная форма глагола (инфинитив)
Неозна́чений (член, займенник). Неопределенный (член, местоимение)

Неперехідне дієслово. Непереходный глагол

Непоши́рений. Нераспространенный
Непрямий (відмінок, пита́ння, мо́ва). Косвенный (падеж, вопрос, речь)
Нескладбий. Несложной
Новий рядо́к. Красная строка
Носовий. Носовой

О.

Обста́винне слово. Обстоятельство
ное слово.
Однина́. Единственное число
Однократний. Однократный.
Одноря́дний. Однородный
Односкладбий. Односложный
Озна́ка. Признак
Означáльний. Определительный
Озна́чений (член, займенник). Определенный (член, местоимение)
Озна́чення. Определение
Описбий. Описательный
Орфогра́фія. Орфография
Орфо́нія. Орфоэпия
Орудний відмінок. Творительный падеж
Осно́ва. Основа
Осбо́ба (перша, друга, третя). Лицо (первое, второе, третье)
Особбий (дієслово, займенник). Личный (глагол, местоимение)

П.

Па́уза. Пауза
Пасі́вний стан. Страдательный залог
Перво́сний. Первообразный
Передми́лий. Давнопрошедший
Пере́вний стан. Див. *Пасі́вний*
Перелі́чний. Перечислительный
Пере́нос, пере́несення. Перенос
Перестано́вка. Перестановка
Пере́хідний. Переходной
Пестли́ве ім'я. Ласкательное имя
Пита́льне речення. Вопросительное предложение

Пита́льний. Вопросительный
Пита́ння. Вопрос
Підви́щення. Повышение
Підмет. Подлежащее
Підне́біння, - ний. Небо, - ный
Підне́сення. Див. *Підви́щення*
Підря́дковий. Подстрочный
Підря́дне ре́чення. Придаточное пред-
 ложение
Підря́дність. Подчинение
Підси́льний. Усилительный
Пливкий. Плавный
Повно́голос. Полногласие
Подво́єння. Удвоение
Помі́чний. Див. *Допомі́жний*
Повто́рюваний (наворотний). Повто-
 рительный
Поря́дковий (числі́вник). Порядковое
 числительное
Поря́док. Порядок (напр., поря́док
 слів)
Початко́вий звук. Начальный звук
Почина́льний. Начинательный
Поши́рений. Распространенный
Праві́льний. Правильный
Право́пис. Правописание
Прамова, прая́зик. Праязык
Предика́т (присудок). Предикат
Пре́фікс (при́росток) Префикс
При́голосний. Согласный звук.
При́ди́х, -овий. Придыхание, -тельный
При́ймє́нник -овий. Предлог, -жный
При́кладка. Приложение
При́кме́тник. Прилагательное
Прикме́тниковий. Относящийся к
 прилагательному
Приля́гання. Примыкание
При́росток. Представка
Присві́тний. Притяжательный
Прислі́вник. Наречие
Прислі́вниковий. Относящийся к на-
 речию
Присудок. Сказуемое
Причинко́вий. Причинный
Проривний. Взрывной
Простий. Простой
Проти́ставний. Противительный
Протя́жний. Длительный

Прямá мо́ва. Прямая речь
Прямий стан. Див. *Активний стан*
Пунктуа́ція. Пунктуация

Р.

Раптовий. Мгновенный
Ре́чення. Предложение
Рі́ска. Черточка
Рід. Род
Родовий відмінок. Родительный падеж
Розді́лбовий. Разделительный
Роззі́в. Зияние
Розлучний. Раз'единительный
Розповідне́ речення. Повествователь-
 ное предложение
Розчленований. Членораздельный
Розчленува́ти. Расчленить
Рядко́вий. Строчный
Рядо́к. Строка.

С.

Свистя́чий. Свистящий
Синта́кса. Синтаксис
Синтакси́чний. Синтаксический
Середній рід. Средний род
Склад. Слог
Складений. Составной
Складовий. Слоговой
Складова́ части́на. Составная часть
Словозмі́на. Словоизменение
Словосполу́ка, - чення. Словосоче-
 тание
Словотво́рення. Словообразование
 (результ. *Словотві́р*)
Службо́вий. Служебный
Спадний (наголос) — нисходящий
 (ударение)
Сполу́ка - (чення). Сочетание
Сполучний. Соединительный
Сполучник. Союз
Спо́сіб. Наклонение
Ста́н. Залог
Стве́рджувальний. Утвердительный
Ступі́нь порівня́ння. Степень сравне-
 ния

Стягнене речення. Слитное предложение

Суб'єкт (підмет). Суб'ект (подлежащее)

Супідрядний. Соподчиненный.

Сурядний. Сочиненный

Сурядність (речень). Сочинение (предложений)

Суфікс. Суффикс.

Т.

Твердий. Твердый

Творення (слів, форм). Образование, производство (слов, форм)

Теперішній. Настоящий

Тон. Тон

У.

Узгодження. Див. Згодження

Узгоджувати(ся). Див. Згоджувати(ся)

Умовний. Условный

Умовний спосіб. Сослагательное наклонение

Упідряджений. Див. Підрядний

Уподобнення (асиміляція). Уподобление (ассимиляция)

Утворення (слів, форм) див. Творення

Ф.

Фонетика. Фонетика

Фраза. Фраза

Фрикативний. Фрикативный

Ч.

Час. Время

Часовий. Временной

Частина мови. Часть речи

Частка, -ковий. Частица, -ный

Чергування. Чередование

Числівник. Числительное (имя)

Числівник порядковий. Порядковое числительное

Числб. Число

Член. Член

Чоловічий рід. Мужской род

Ш.

Шиплячий. Шипящий

Шумний. Шумный

Я.

Язык, мова. Язык (речь). *Язык (орган мови).* Язык (орган речи)

Язикознавство (мовознавство).

Языковедение, языкознание

Якісний. Качественный

РОСІЙСЬКО - УКРАЇНСЬКА

А.

Азбука. Азбука (абетка)
Алфавит. Алфавіт
Апостроф. Апостроф
Артикль (член). Артикль (член)
Ассимиляция. Асиміляція
Аффикс. Афікс
Аффриката. Африката

Б.

Беглый (звук). Випадний (звук)
Безличный. 1. (глагол). Безособове (дієслово) 2. Предложение. Безособове (речення)
Безформенный. Безформний
Благовзвучие. Доброзвучність
Будущий. Майбутній
Буква. Літера. Буква
Буква прописная. Велика літера.
 Велика буква.
Буква строчная. Мала літера, мала буква

В.

Вводный (слово, предложение).
Вставный (слово, речення)
Вещественный. Матеріальний
Взаимный. Взаємний
Взрывной. Проривний
Вид. Вид
Винительный (падеж). Знахідний (відмінок)
Винословный. Причитовий
Возвратный. Зворотний
Вопрос. Питання
Вопросительное предложение. Питальне речення

Вопросительный знак. Знак питання

Восклицательное предложение.

Окличное речення

Восклицательный знак. Знак оклику

Восходящий (ударение). Висхідний (наголос)

Время. Час

Временный. Часовий

Вспомогательный. Допоміжний

Вставка. Вставка

Вставной. Вставний

Второстепенный. Другорядний

Выпадение. Випад, випадіння

Г.

Главный. Головний

Глагол. Дієслово (множ. дієслова)

Глагольный. Дієслівний

Гласный. Голосний

Глухой. Глухий

Гортанный. Гортанний

Грамматический. Граматичний

Губной. Губний

Д.

Давнопрошедший. Передминулий

Дательный (падеж). Давальний (відмінок)

Двоеточие. Двокрапка

Двойственное число. Двоїна

Двузвучный. Двозвук

Двусложный. Двоскладовий

Двучленный. Двочленний

Деепричастие. Дієприслівник

Деепричастный. Дієприслівниковий

Действие. Дія

Действительный (залог). Активний стан

Диссимиляция. Дисиміляція
Дифтонг. Дифтонг
Длительный. Протяжний
Долгий. Довгий
Дополнение. Додаток
Дополнительный. Додатковий
Дробный. Дробовий

Е.

Единственное число. Однина

Ж.

Женский род. Жіночий рід

З.

Зависимость. Залежність
Заднеязычный. Задньопіднебінний
Заднеязычный. Задньоязыковый
Закрытый. Закритий
Залог. Стан
Запятая. Кома
Звательная форма. Клична форма
Звонкий. Дзвінкий
Звук. Звук
Звукоподражание. Звуконаслідування
Звукоподражательный. Звуконаслідний
Зияние. Різзів
Знак. Знак
Знак вопроса. Див. Вопросительный знак
Знак восклицания. Див. Восклицательный знак
Знак переноса. Див. черточка
Знак препинания. Роздільний знак.
Знаменательный. Знаменний
Зубной. Зубний

И.

Изменение. Зміна
Изменение по падежам (склонение). Відмінювання

Изменяемый. Змінний
Изъявительное наклонение. Дійсний спосіб
Именительный (падеж). Називний (відмінок)
Именной. Іменний
Имя. Ім'я
Интонация. Інтонція
Инфинитив (неопределенная форма глагола). Інфінітив (неозначена форма дієслова)
Исключение. Вияток

К.

Кавычки. Лапки
Качественный. Якісний
Количественный. Кількісний
Конечный звук. Кінцевий звук
Коренной. Корінний
Корень. Корінь (род. кореня)
Косвенный (падеж, вопрос, речь) Непрямой (відмінок, питання мова)
Красная строка. Новий рядок
Краткий. Короткий.

Л.

Ласкательное имя. Пестливе ім'я
Лицо (первое, второе, третье). — Особа (перша, друга, третя)
Личный (глагол, местоимение). Особовый (дієслово, займенник)

М.

Мгновенный. Раптовий
Междометие. Вігук
Местоимение. Займенник
Множественный. Многочисленный
Многосложный. Многоскладовый
Многоточие. Крапки
Множественное число. Множина
Монофтонг. Монофтонг
Морфология. Морфологія.
Мужской род. Чоловічий рід
Мягкий. М'який
Мягкий знак. М'який знак.

Н.

Надстрочный. Надрядковий.
 Наклонение. Спосіб
 Наречие (часть речи). Прислівник
 Наречие (диалект). Наріччя (діалект).
 Наричательное имя. Загальне ім'я
 Настоящий. Теперішній
 Начальный звук. Початковий звук
 Начинательный. Починальний
 Небо, - ный. Поднебіння, - ний
 Недостаточный. Недостатний
 Неизменяемый. Незмінний
 Неопределенная форма глагола. Див.
 Инфинитив
 Неопределенный (член, местоимение).
 Неозначенный (член займенник)
 Непереходной (глагол). Неперехідне
 (дієслово)
 Неразпространенный. Неповірений
 Несклоняемый. Невідмінюваний
 Неслоговой. Нескладовий
 Несовершенный. Недоконаний
 Непрягаемый. Невідмінюваний
 Неударяемый. Ненаголошений
 Нисходящий (ударение). Спадний,
 низхідний (наголос)
 Носовой. Носовий.

О.

Оборот. Зворот
 Обособленный. Відокремлений
 Образование (слов, форм). Творення.
 Див. ф. утворення (слів, форм)
 Обстоятельное слово. Обставинне слово
 Обстоятельство (образа, действия, места, времени, цели). Обставина
 (чину, місця, часу, цілі)
 Однократный. Одноразовий
 Однородный. Однорядний
 Односложный. Односкладовий
 Одушевленный. Живий
 Окончание. Закінчення
 Описательный. Описовий

Определение. Означення
 Определенный (член, местоимение).
 Означенный (член, займенник)
 Определительный. Означальний
 Орфография (правописание). Орфографія (правопис)
 Орфоэпия. Орфоєпія
 Основа. Основа
 Отвлеченный. Абстрактний
 Отглагольный. Віддієслівний
 Отименный. Відіменний
 Открытый. Відкритий
 Относительный. Відносний
 Отрицание. Заперечення
 Отрицательный. Заперечний

П.

Падеж. Відмінок
 Пауза. Пауза
 Первообразный. Первісний
 Перенос. Перенесення, перенос
 Перестановка. Перестановка
 Переходной. Перехідний
 Перечислительный. Перелічний
 Плавный. Пливкий
 Повелительное наклонение. Наказовий спосіб
 Повествовательное предложение. Розповідне речення.
 Розповідне речення.
 Повествовательный. Розповідний
 Повторительный. Повторюваний, наворотний
 Повышение. Підвищення, піднесення
 Подлежащий (суб'ект). Підмет (суб'єкт)
 Подстрочный. Підрядковий
 Подчинение. Підрядність
 Подчиненный. Підрядний
 Полногласие. Повноглас
 Положительная степень. Звичайний ступінь (род ступеня)
 Порядковое (числительное). Порядковий (числівник)
 Порядок. Порядок (напр., порядок слів)
 Последовательность. Наступність, послідовність

Правильный. Правильний
Правописание (орфография). Право-
пис (орфографія)

Праязык. Праязык, прамова
Превосходная степень. Найвищий
ступінь (род ступеня)

Предлог, - жный. Приёмнник, - овий
Предложение. Речення

Предложный (падеж). Місцевий
(відмінок)

Представка. Див. приставка

Придаточное предложение. Підрядне
речення

Продыхание, — тельный. Придых, —
ховий.

Признак. Ознака

Прилагательное. Прикметник

Приложение. Прикладка

Примыкание. Прилягання

Приставка (представка). Приросток,
префикс

Притяжательный. Присвійний

Причастие. Дієприкметник

Производный. Вивідний

Производство слов. Творення, док. ф.
утворення (слів)

Произношение. Вимова

Простой. Простий

Противительный. Протиставний

Прошедший. Минулий

Прямая речь. Прямá мова

Пунктуация. Пунктуація

Р.

Разделительный. Розділовий

Раз'единительный. Розлучний

Разделительный (союз). Розподільний
(сполучник)

Распространенный. Поширений

Расчленить, — ненный. Разчленувати,
— нований

Речевой. Мовний

Речь. Мова

Род. Рід

Родительный (падеж). Родовий
(відмінок)

С.

Свистящий. Свистячий

Связка. Зв'язка

Связь. Зв'язок

Синтаксис. Синтакса

Синтаксический. Синтаксичний

Сказуемое (предикат). Присудок
род. присудка (предикат)

Склонение. I. Відміна

II. Відмінювання

Склонять (ся). Відмінювати (ся)

Скобки. Дужки

Слитное предложение. Стягнене
речення

Словоизменение. Словозіміна

Словообразование. Словотворення
(результ. словотвір)

Словосочетание. Словосполу́ка,
— чення

Слог. Склад

Слоговой. Складовий

Сложный. Складний

Служебный. Службовий

Смягчение. М'якшення

Собираательный. Збірний

Собственный. Власний

Совершенный. Доконаний

Совершенный вид. Доконаний вид
(доконаність)

Согласный (звук). Приголосный (звук)

Согласование. Згбдження

Согласовывать (ся). Згбджувати (ся)

Соединительный. Сполучний

Соподчиненный. Супірядний

Сослагательное наклонение. Умов-
ний спосіб

Составная часть. Складовá части́на

Составной. Складений

Сочинение. Сполу́ка, - чення

Сочинение (предложений). Сурядність
(речень)

Сочиненный. Сурядний

Союз. Сполучник

Спрягать (ся). Відмінювати (ся)

Спряжение. Дієвідміна ; відмінювання
дієслів

Сравнительная степень. Віщий ступінь (род ступеня)

Средний род. Середній рід

Степень сравнения. Ступінь порівняння

Страдательный (залог). Пасівний (стан)

Строка. Рядок

Строчный. Рядковий

Суффикс. Суфікс (нарісток)

Существительное (имя). Ім'єнник

Т.

Твердый. Твердий

Творительный (падеж). Орудний (відмінок)

Тире. Тире

Тон. Тон

Точка. Крапка

Точка с запятой. Крапка з комою

У.

Увеличительное имя. Збільшене (згрубіле) ім'я

Ударение. Наголос

Удвоение. Подвоєння

Указательный. Вказівний

Уменьшительное имя. Зменшене (здрібніле) ім'я

Управление. Керування

Управляемый. Керований

Управляющий. Керівний

Усилительный. Підсильний

Условный. Умовний

Уступительный. Допустовий

Утвердительный. Стверджувальний

Ф.

Фонетика. Фонетика

Фраза. Фраза

Фрикативный. Фрикативний (протиснений)

Ч.

Частица, -чный. Частка, -ковий

Часть речи. Частина мови

Чередование. Чергування

Черточка (дефис). Знак перенбса.

Риска (дефіс)

Числительное (имя). Числівник

Число. Число

Член (артиклъ). Член (артиклъ)

Членораздельный. Розчленований (членоподільний)

Ш.

Шиплящий. Шиплячий

Шумный. Шумний

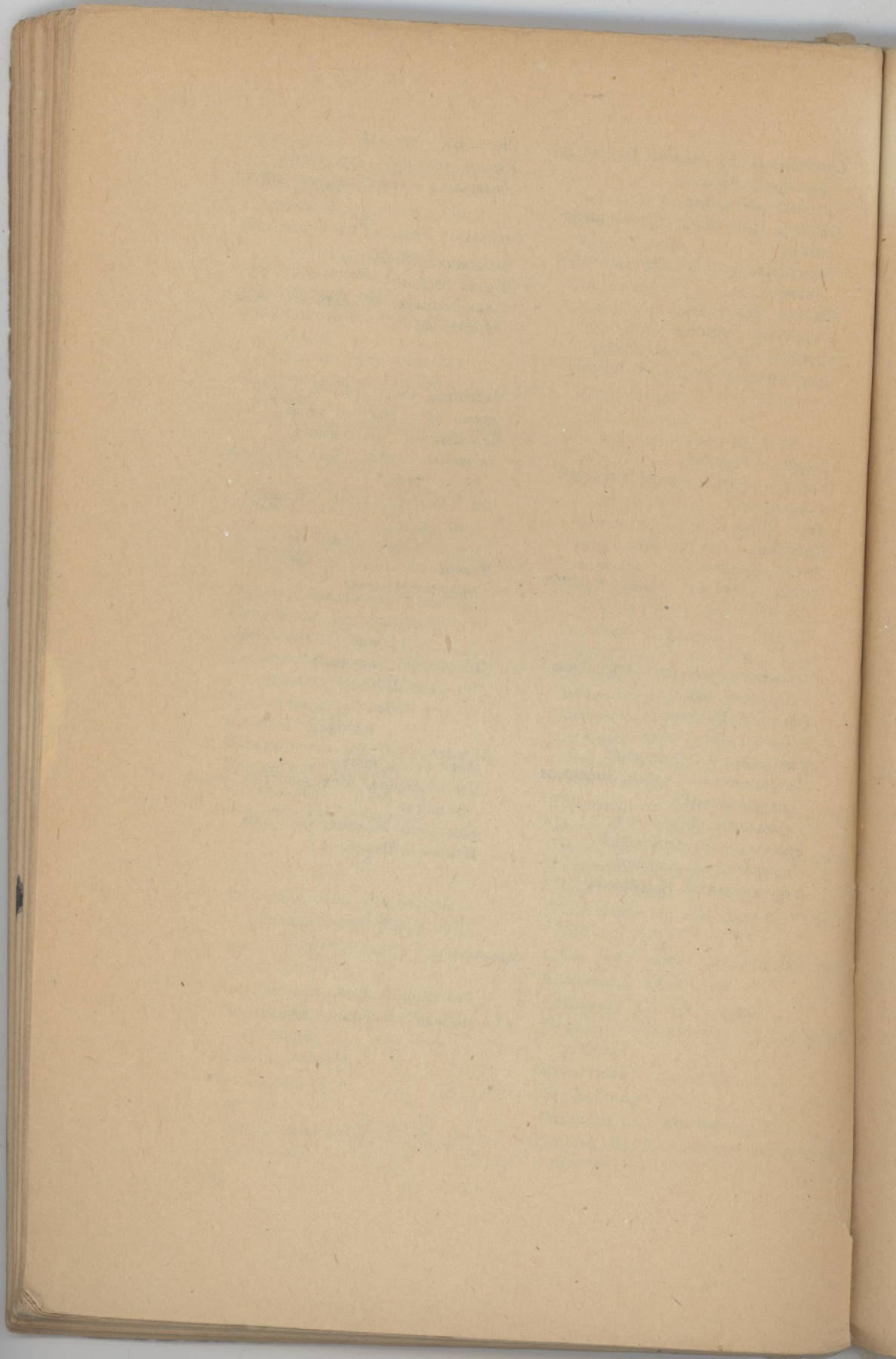
Я.

Язык. Язик, мова

Языковедение. Мовознавство, язиковізнáвство

Языковой. Мовний, язиковий

Язычный. Язиковий

З М І С Т

	<i>Стор.</i>
Український алфавіт	6
I. ПРАВОПИС НЕВІДМІНЮВАНОЇ ЧАСТИНИ СЛОВА . .	7—27
А. Правопис окремих літер і знаків	7—20

Г о л о с н і

Загальні уваги до вживання знаків: § 1: ненаголошене О (стр. 7). § 2: е чи и (ст. 7). § 3: и чи і (ст. 8). § 4: ї чи і (ст. 8). § 5: йо чи ьо (ст. 8). § 6: я, ю, є, ї та апостроф (ст. 8).

Чергування і зміни голосних: § 7: 1 — чергування о-і, е-ї (ст. 9). 2 — о і е, що не переходять в і (ст. 11). 3 — ор-, -ер-, -ов-, -; -оро-, -оло-, -ере- (ст. 11). § 8: о з е після ж, ч, ш, щ, дж, й (ст. 12). § 9: а з о (ст. 12). § 10: у-в, і-й (ст. 13). § 11: чергування голосних у дієсловах 1: а-о (ст. 13). 2: и-е випадне (ст. 13). 3: і-е (ст. 14). § 12: ри, ли (ст. 14).

П р и г о л о с н і

М'якшення приголосних (правопис Ъ): § 13: коли Ъ пишеться (ст. 14). § 14: 1 — ський, цький, зький, ське і ін. 2 — після л 3 — Ъ в род. в. множ. 4 — Ъ після ц. 5 — Ъ в дієсловах. § 15: Ъ не пишеться 1 — після губних та шиплячих (ст. 15). 2 — після р (ст. 15). 3 — між пом'якшеними приголосними (ст. 15). 4 — після н перед ж, ч, ш, щ та -ство (ст. 16). Увага: 1 лч-льч і т. ін. (ст. 16). Увага: 2 лц-льц і т. ін. (ст. 16). Увага 3: -ченко і т. ін. (ст. 16).

Зміни приголосних при збігові їх § 16: 1 — зміни приголосних перед ч (ст. 16). 2 — зміна приголосних перед —ство, —ський (ст. 17). 3 — 2-й ступ. прикм. (ст. 17). 4 — чн-шн. (ст. 18). 5 — ж, ч, ш, т, перед ц (ст. 18). 6 — жся, чся, шся, тся в дієсловах (ст. 18). 7 — глухі перед дзвінкими і дзвінкі перед глухими (ст. 18).

Спрощення в групах приголосних § 17: 1 — з(д)н, ж(д)н, с(т)н, (ст. 18). 2 — с(т)л (ст. 18). 3 — С(л)н (ст. 18).

Подвоєння приголосних § 18. 1 — подвоєння при збігові (ст. 18) 2 — нове подвоєння (ст. 19).

Б. Приrostки - применники. 20 — 21

§ 19: 1 применники (ст. 20). 2 — приrostок — з - с (ст. 20) 3 — роз, — без та ін. (ст. 21). 4 — складені применники (ст. 21) 5 — про-, при-, при- (ст. 21) 6 — апостроф після приrostків (ст. 21).

В. Правопис наростків 21 — 26

§ 20: 1 — альний і (ст. 21), 2 — евий, овий, (ст. 11), 3 — -ений у дієприкметниках (ст. 22) 4 — енко (-енко), -енько, (-енько) (ст. 22) 5 — енний (ст. 22) 6 — ення (ст. 22) 7 — еня, еня (ст. 22). 8 — ень (ст. 22) 9 — еро (ст. 22) 10 — есенський, -ісінський (ст. 22) 11 — ець, -ець, (ст. 22) 12 — ечка, -ечко, -ечок, (-ечка, -ечко, -ечок) (ст. 22) 13 — нво (ст. 23). 14 — ик (ст. 23). 15 — ильно (ст. 23) 16 — ильний (ст. 23) 17 — ин, -ін (ст. 23) 18 — иний, -іний (ст. 23) 19 — иння, -іння (ст. 23) 20 — исько (ісько), -іще (ст. 23). 21 — иця, -ця (ст. 23) 22 — ичний, -ічний (ст. 23) 23 — ів, -ів, -івна (ст. 23). 24 — інь (ст. 24). 25 — іший, — ший (ст. 24) 26 — їн (ст. 24) 27 — їний, (ст. 24) 28 — іще (ст. 24) 29 — ння (ст. 24) 30 — ова, ува (ст. 24) 31 — овитий (ст. 25) 32 — ович (ст. 25). 33 — ок (ст. 25) 34 — тель (ст. 25).

Правопис складених слів. § 21: 1 — перша частина прикметник (ст. 25) 2 — перша частина іменник (ст. 25). 3 — перша частина числівник (ст. 26) 4 — межі — (ст. 26).

Правопис скорочених назв (аббревіатур) (ст. 26).

II. ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ВІДМІНЮВАНИХ СЛІВ . . . 27 — 59

Іменник 27 — 44

§ 22 — поділ іменників на відміни (ст. 27) 1. відміна. Тверда група чоловічого роду; твердий приголосний.

Іменники чол. р. на о. Середній рід на о (ст. 27 — 28).

2. М'яка група. Чоловічий рід на м'який приголосний та на й. Середній рід на о - є (ст. 28).

3. Мішана група. Чоловічий рід на шиплячий та на р. Середній рід на — же, че, ще (ст. 28).

Увага до відмінювання іменників на р (ст. 28 — 29).

II. відміна 1. Тверда група. 2. М'яка група. 3. Мішана група (ст. 29).

III. відміна (ст. 29).

IV — відміна (ст. 29).

Таблиця відмін і зразки відмінювання іменників (ст. 30 — 31).

УВАГИ ДО ОКРЕМИХ ВІДМІНКІВ

I відміна

Однина

§ 23. Родовий відмінок: 1 — а, я (ст. 32) 2 — у, ю (ст. 32)
1 — Давальний відмінок: 1 — ові, еві (ст. 23) § 25: Знахідний відмінок: 1 — знах. від. - род. в. (ст. 35) 2 — знах. відм. - назв. в. (ст. 34) § 26. Орудний відмінок: 1 — ом, ем, ем (ст. 34) 2 — ям (ст. 34) § 27: Місцевий відмінок: 1 — ові, еві, еві (ст. 34) 2 — у (ст. 34) 3 — і (ст. 34) § 28: Клична форма: 1 — у (ст. 35). 2 — ю (ст. 35) 3 — е (ст. 36).

Множина

§ 29: Називний відмінок: 1 — и (ст. 36) 2 — і, і (ст. 36) 3 — а (ст. 35) § 30: Родовий відмінок: 1 — ів, їв (ст. 36) 2 — чиста основа (ст. 37) 3 — ей (ст. 37) § 31: Давальний відмінок (ст. 38) § 32: Знахідний відмінок (ст. 37). § 33: Орудний відмінок: 1 — ами (ст. 38) 2 — ями (ст. 38) 3 — ми (ст. 38) 4 — ими (ст. 38) § 34: Місцевий відмінок (ст. 38).

II. Відміна

Однина

§ 35: Родовий відмінок: 1 — и (ст. 39) 2 — і, ї (ст. 39)
§ 36: Давальний відмінок: (ст. 39). § 37: Знахідний відмінок (ст. 39). § 38: Орудний відмінок (ст. 39) § 39: Місцевий відмінок (ст. 39) § 40: Клична форма: 1 — о (ст. 40) 2 — е, е (ст. 40) 3 — ю (ст. 40).

Множина

§ 41: Називний відмінок (ст. 40) § 42: Родовий відмінок: 1 — Чиста основа (ст. 40) 2 — ей (ст. 40) 3 — ів, (ст. 40)
§ 43: Давальний відмінок: 1 — ам (ст. 40) 2 — ем (ст. 41)
§ 44: Знахідний відмінок (ст. 41) § 45: Орудний відмінок 1 — ами (ст. 41) 2 — ями (ст. 41) 3 — ми (ст. 41)
§ 46: Місцевий відмінок (ст. 41) ~

III відміна

Однина

§ 47: род. - дав. від. — і (ст. 41) 2 — Знах. в. - наз. в. (ст. 41)
3 — Оруд. в. ю (ст. 41) 4 — місц. в. — і (ст. 41)

Множина

§ 48: 1 — і (ст. 42) 2 — ей (ст. 42) 3 — ам, ям (ст. 42) 4 — знах. в. — наз. в. (ст. 42) 5 — ами, ями (ст. 42) 6 — ах, ях (ст. 42)

IV відміна

Однина

§ 49 (ст. 42.)

Множина

§ 50 (ст. 43)

Уваги до відмінювання слів, що не мають однини.

§ 51: Називний відмінок: 1 — и (ст. 43) 2 — і (ст. 43) 3 — а (стр. 43) § 52 Родовий відмінок: 1 — ой (ст. 43) 2 — ів (ст. 43) 3 — чиста основа (ст. 43) § 53: Давальний відмінок: 1 — ам (ст. 44) 2 — ям (ст. 44) § 54: знахідний відмінок (ст. 44) § 55 Орудний відмінок: 1 — ами (ст. 44) 2 — ями (ст. 44) 3 — ми (ст. 44) § 56. Місцевий відмінок (ст. 44)

Прикметник 44 — 48

§ 57. Зразки відмінювання прикметників (ст. 44 — 45)

Однина

§ 58. Називний відмінок: 1 — тверді прикметники (ст. 45 — 46) 2 — м'які прикметники (ст. 46) § 59: відмінювання прикметників (закінчення непрямих відмінків): 1 — родов. в. (ст. 47) 2 — давальн. в. (ст. 47) 3 — знах. в. (ст. 47) 4 — оруд. в. (ст. 47) 5 — місцев. в. (ст. 47).

Множина

§ 60. Відмінювання прикметників: 1 — назив. в. (ст. 48) 2 — род. в. (ст. 48) 3 — давальн. в. (ст. 48) 4 — знах. в. (ст. 48) 5 — оруд. в. (ст. 48) 6 — місцев. в. (ст. 48).

Займенник 48 — 50

§ 61. Особовий і зворотний займенник (стр. 48 — 49)

§ 62. Присвійні займенники (ст. 49) § 63: Вказівні займенники (ст. 49 — 50) § 64: Питальні займенники (ст. 50) § 65: Неозначені займенники (ст. 50) § 66: Складені займенники (ст. 50 — 51)

Числівник 51 — 53

§ 67. Відмінювання числівників (ст. 51). § 68: порядкові числівники (ст. 53). § 69: дробові числівники (ст. 63).

Дієслово 54 — 59

§ 70. Дійсний спосіб: 1 — теперішній час (ст. 54). Увага 1: поділ дієслова на групи (ст. 54). Увага 2. коли писати е, у - ю, и - і, - ать - ять (ст. 55). Увага 3: зміни д - дж, т - ч... (ст. 55). Увага 4: я після губних (ст. 55). Увага 5. як писати - ся, - сь (ст. 56). увага 6: як відмінювати їсти, дати, бути, відповісти

(ст. 56). 2 — майбутній час (ст. 56). 3 — минулий час (ст. 56).
 § 71: Наказова форма: 1 — 4 — ім(о), - іть (ст. 57). 2 — скорочення *И і і* (ст. 57). Увага 1: *г, к - ж, ч* (ст. 58). Увага 2: наказов. форма від дієслів *з - ува -, - юва -* (ст. 58). Увага 3: *- ся, - сь* (ст. 58).
 § 72: Неозначена форма дієслова (інфінітив) (ст. 58). § 73: дієприкметник: 1 — дієприкмет. на - тий (ст. 58). 2 — дієприкм. на - ний 1 - тий (ст. 58). 3. — дієприкм. на - ний — (ст. 58 - 59). Увага: - ений (ст. 59). 4 — активн. дієприкмет. на чий (- аючий, — уючий) (ст. 59). § 74: дієприслівник (ст. 59).

III. ПРАВОПИС ІНШОМОВНИХ СЛІВ 60 — 63

Приголосні. § 75: іншомовне *л*: 1 — непом'якшене *л* (ст. 60). 2 — пом'якшене *л* (ст. 60). § 76: іншомовні *h i g* (ст. 60). § 77: іншомовне *ф* (ст. 60). § 78 неподвоєні — подвоєні приголосні (ст. 61).

Голосні § 79: іншомовне *і (у)*: 1 — коли пишеться *і* (ст. 61). 2 — коли *и* (ст. 62). 3 - *е* на початку слова (ст. 62).

Групи приголосних з голосними. § 80: апостроф в іншомовних словах (ст. 62). § 81: *льо, лье і т. ін.* (ст. 62). § 82: Дифтонг *аи і ои* (ст. 63). § 83: Німецьке *еі* (ст. 63). § 84: *- тр, - др* (ст. 63). § 85: *г* на початку перед голосними (ст. 63).

До родової форми окремих іншомовних слів § 86 (ст. 63).

IV. УВАГИ ДО ПРАВОПИСУ ВЛАСНИХ ІМЕН 63 — 66

Прізвища

§ 87: 1 — апостроф *і Ї* перед *є, я, ї, ю* (ст. 63), 2 - *ський, -цький* (ст. 64). 3 - *іч, - ін - (їн), - ік.* 4 - *ек* (ст. 64). 5 - *ов, - ев, - ез* (ст. 64). 6 - *ий, - и* (ст. 64). 7 - *е* (ст. 64). 8 - *і - и* (ст. 64). § 88: Відмінювання прізвищ (ст. 65).

Географічні назви

Українські географічні назви § 89: 1 - *ів* (ст. 65). 2 - *івка* (ст. 65). 3 - *івський, — овський* (ст. 65). 4 - *ське, - цьке* (ст. 65). 5 - *ова, - ева, - ина* (ст. 66). 6 - *ин* (ст. 66).

V. ГОЛОВНІ ПРАВИЛА ПУНКТУАЦІЇ 66 — 79

§ 90: крапка (ст. 66). § 91: знак питання і знак оклику (ст. 67). § 92: 1 — в межах речення (ст. 68). 2 — поміж реченням (ст. 70 — 71). § 93: крапка з комою (ст. 72). § 94: Двокрапка (ст. 72 - 73). § 95: тире (ст. 73 - 74). § 96: дужки (ст. 74 - 75). § 97: Крапки (ст. 75). § 98: Лапки (ст. 76 - 77). § 99: Риска (ст. 77 — 79). § 100: знак наголосу (ст. 79).

VI. ЕЛЕМЕНТАРНА ГРАМАТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ . . . 80 — 89

Українсько-російська (ст. 80 — 84).

Російсько-українська (ст. 85 — 89).

c

СЕРТИФИКАТ НАКОН

БАНКА

№

СЕРТИФИКАТ НАКОН
29251

